

DABARTINĖS LIETUVIŲ KALBOS GALŪNIŲ DARYBOS DAIKTAVARDŽIAI

V. URBUTIS

Kai kalbama apie lietuvių kalbos daiktavardžių darybą, paprastai, turima galvoje trys svarbiausios darinių rūšys: priesagų vediniai, priešdėlių vediniai ir sudurtiniai žodžiai (pastarosios dvi rūšys kartais dar sujungiamos ir vadinamos bendru sudėtinių žodžių vardu). Tokių svarbiausių darinių rūšių skyrimu galima tenkintis tiksliai tada, kai žodžių struktūra analizuojama istoriškai bei etimologiškai, o ne šiandieninės darybos požiūriu. Mat, šitoks skyrimas palieka nušalyje vieną iš gausiausių dabartinės lietuvių kalbos darinių rūšių — tokius daiktavardžius, kaip *apžiūrà* „apžiūrėjimas, patikrinimas“, *greitis* „greitumas“, *krōsnis* „krosnininkas, krosnių dirbėjas“, *pūstas* „pustyklė, diržas skustuvui pustyti“ ir pan. Jie netinka į jokią minėtą darinių grupę, nes nėra padaryti nei su priesagomis, nei su priešdėliais, nei žodžių sandūros būdu. Tačiau darybos požiūriu jie negali būti gretinami ir su tokiais paprastaisiais (pirminiais, neišvestiniais) daiktavardžiais, kaip *liepa*, *nāmas* ir pan. Kad žodžiai *apžiūrà*, *greitis*, *krōsnis*, *pūstas* ir pan. yra laikytini kitų žodžių vediniais, nėra nė mažiausios abejonės. Santykis tarp žodžių *apžiūrà* ir *apžiūrėti*, *greitis* ir *greitas*, *krōsnis* ir *krōsnis*, *pūstas* ir *pustyti* iš esmės niekuo nesiskiria nuo to santykio, kuris yra tarp žodžių *apžiūrėjimas* ir *apžiūrėti*, *greitumas* ir *greitas*, *krōsnininkas* ir *krōsnis*, *pustyklė* ir *pustyti*. Jeigu tokie vediniai, kaip *apžiūrà*, *krōsnis* ir panašūs, iki šiol, paprastai, neminimi ne tik mokyklų gramatikose (tą iš dalies galima pateisinti metodiniais sumetimais), bet ir darbuose, apžvelgiančiuose šių dienų naujadarų darybą, tai tik dėl to, kad šiek tiek keblesnis yra jų darybos formos interpretavimas. Specialių žodžių darybos afiksų — priesagų ar priešdėlių — tokie vediniai neturi. Sakyti, kad jie yra sudaryti su vadinamosiomis balsinėmis priesagomis (kamiengalių balsiais), kuriomis operuojama istorinėje žodžių daryboje (pvz., žodyje *nānas* išskiriant priesagą *-a-* <-*ō-), negalima, nes tokių priesagų dabartinėje kalboje nėra — jos jau labai senais laikais yra suaugusios su galūnėmis ir, kaip savarankiškos žodžių darybos morfemos, išnykusios. Svarbiausia tų vedinių ypatybė yra specifinė galūnė, atliekanti dvi funkcijas — formų darybos (daiktavardžiui būdingų gramatikos kategorijų reiškinys) ir žodžių dary-

bos (daiktavardžių darybai būdingų kategorijų reiškimas). Palyginus, pavyzdžiui, žodžių *greitis* ir *vāris* galūnes, matyti, kad pirmojo žodžio galūnė reiškia ne tik giminės, skaičiaus ir linksnio kategorijas, būdingas ir antrojo žodžio galūnei, bet dar nurodo daiktavardžio priklausymą būdvardžių abstraktų kategorijai; daiktavardžio *greičius* „greituolis“ galūnė, taip pat turinti dvejopą funkciją, rodo žodžio priklausymą jau kitokios reikšmės vediniui — asmenų pavadinimų — grupei. Tą dalyką, kad daiktavardžių galūnės gali eiti ne tik įprastines galūnių, bet iš dalies ir priešagų pareigas, istoriškai, be abejo, reikia aiškinti mišria dabartinių galūnių prigimtimi, jų susiformavimu iš jau minėtų balsinių priešagų ir senųjų galūnių.

Kaip su priešagomis padaryti žodžiai yra vadinami priešagų (priesaginiais) vediniais, taip žodžiai *apžiūra*, *greitis*, *krėsnis*, *pūstas* ir panašūs, atsižvelgiant į jų galūnių vaidmenį, galėtų būti vadinami galūnių vediniais ar galūnių darybos daiktavardžiais. Kad tai yra viena iš svarbiausiųjų darinių rūšių, kurios negalima nutylėti net pačioje bendrojoje daiktavardžių darybos apžvalgoje, rodo ir tas faktas, jog galūnių darybos daiktavardžių dabartinėje lietuvių kalboje yra ne mažiau negu sudurtinių ir kur kas daugiau negu padarytų su priešdėliais. Vieni galūnių darybos daiktavardžiai yra seni žodžiai, plačiai vartojami literatūrinėje kalboje ir tarmėse, kiti tėra žinomi iš tarmių, dar kiti yra visai neseniai atsiradę literatūrinės kalbos naujadarai. Šia žodžių darybos rūšimi ypač plačiai yra naudojamos tarybinės santvarkos metais, iškilus reikalui turėti daugybę naujų žodžių ryšium su didžiuliais socialinio bei ekonominio gyvenimo pasikeitimais, su sparčiu kultūros, mokslo ir technikos augimu. Visa tai skatina arčiau susipažinti su svarbesniaisiais galūnių darybos daiktavardžių tipais dabartinėje lietuvių kalboje¹.

Pavyzdžiai, kuriais remiamasi šiame straipsnyje, yra paimti iš Dabartinės lietuvių kalbos žodyno (V., 1954). Netoli trijų tūkstančių galūnių darybos daiktavardžių, senų žodžių ir naujadarų, aiškinamų žodyne, leidžia susidaryti pakankamai išsamų tokios rūšies daiktavardžių darybos vaizdą. Sprendžiant apie atskirų darybos tipų produktyvumą ar darant kokias kitas išvadas, atsižvelgiama į visus iš žodyno išrinktus galūnių darybos daiktavardžius, tačiau ne visi jie straipsnyje nurodomi: vieni praleidžiami dėl vietos taupymo, kiti — dėl individualios reikšmės bei apiblangusios darybos. Apskritai, kad būtų aiškiai matomas kiekvienos grupės darinių skaičius, visur stengiamasi duoti maždaug pusę visų pavyzdžių.

Kiekvienos galūnės vediniai apžvelgiami atskirai. Jie skirstomi pagal tai, iš kokios kalbos dalies žodžių yra padaryti, pagal darybos reikšmę ir pagal kai kurias formas ypatybes (priešdėlius, šaknies balsių kaitą ir pan.). Visos darinių grupės grupelės yra išdėstomos, atsižvelgiant į pavyzdžių skaičių (pradedama nuo gausiausių grupių).

---

¹ Platokai, tačiau kitu (labiau istorinės, o ne dabartinės žodžių darybos) požiūriu panašūs dariniai yra apžvelgiami P. Skardžiaus knygoje „Lietuvių kalbos žodžių daryba“ (V., 1943), ypač 26—80 psl.

Galūnės -a (-ia) vediniai

Iš visų galūnių darybos daiktavardžių dabartinėje lietuvių kalboje daugiausia yra tokių, kurie vienaskaitos vardininke turi galūnę -a. Tos galūnės vediniai (kartu su negausiais jos varianto -ia vediniais) sudaro apie 42% visų galūnių darybos daiktavardžių. Beveik visi jie yra padaryti iš veiksmazodžių ir tik nedaugelis — iš būdvardžių.

Iš veiksmazodžių padarytieji galūnės -a daiktavardžiai pagal reikšmę, išplaukiančią iš jų struktūros bei darybos, gali būti suskirstyti į keletą grupių. Stambiausią grupę, apimančią arti pusės visų tos rūšies vedinių, sudaro veiksmo rezultato, arba padarinio, pavadinimai. Čia pateikiama dalis tos reikšmės vedinių, suskirstytų į smulkesnius pogrupius pagal priešdėlius ir šaknies balsių kaitą.

1) Veiksmazodžių su priešdėliais vediniai:

iš- a) šaknies balsiais nesiskiriantieji nuo veiksmazodžių: *įšara* „tuštvagė, išnaša; galinė lysvė, einanti skersai viso arimo; naujai išarta dirva“ (: *išarti*), *įšauga* „atauga, atžala; išaugęs gumbas, navikas“ (: *išaugti*), *įšarstos* „išbarstyti grūdai, išbiros“ (: *išbarstyti*), *įšbiros* „nuobiros“ (: *išbirti*), *įšbrida* „išbrista vieta javuose“ (: *išbristi*), *įščekšnos* „išėdos, išrankos“ (: *iščekšnóti*), *įsdėvos* „seni, sudėvėti drabužiai, skarmalai“ (: *išdėvėti*), *įšdraikos* „padraikos“ (: *išdraikyti*), *įšdroža* „kas išdrožta; išskroda, vagelė lentoje“ (: *išdróžti*), *įšduba* „kas išdubė; drevė“ (: *išdubti*), *įšeikvos* „išeikvoti pinigai“ (: *išeikvóti*), *įšgana* „išganyta pieva“ (: *išganýti*), *įšgaros* „garai“ (: *išgarúoti*), *įšgesos* „nuodėguliai“ (: *išgėsti*), *įšgrandos* „pagrandai“ (: *išgrándyti*), *įšgrauža* „vandens išplova, duobė; išgraužtas daiktas, vaisius“ (: *išgráužti*), *įširos* „iširę daiktai“ (: *iširti*), *įškaba* „parduotuvių, įstaigų ir kt. iškabinta lentelė su parašu“ (: *iškabinti*), *įškanda* „iškašta vieta“ (: *iškąsti, -kándo*), *įškirmos* „kas iškirmiję“ (: *iškirmýti*), *įšknisos* „išknistos žemės“ (: *išknísti*), *įškrova* „kas iškrauta; iškraunamos elektros kiekis“ (: *iškráuti, -króvė*), *įšlakos* „lakimo liekanos“ (: *išlákti*), *įšlydos* „išlydytos medžiagos liekanos“ (: *išlydyti*), *įšmaina* „mainas“ (: *išmainýti*), *įšminos* „išmindyti, subraidyti javai“ (: *išminti*), *įšmoka* „išmokėta suma“ (: *išmokėti*), *įšmova* „išnara“ (: *iš<si>-máuti, -móvė*), *įšpeika* „kas išpeikta, niekam neverta“ (: *išpeikti*), *įšpilos* „pamazgos“ (: *išpllti*), *įšpiova* „kas išpiauta; (geom.) sektorius“ (: *išpiduti, -pióvė*), *įšplika* „vieta, kur išplikusi žolė“ (: *išplikti*), *įšplova* „vandens išgrauža“ (: *išpláuti, -plóvė*), *įšplūdos* „išplūde nešvarumai“ (: *išplústi*), *įšpuva* „drevė“ (: *išpúti*), *įšrausa* „išrausta duobė“ (: *išraústi*), *įšrėža* „kas išrėžta“ (: *išrėžti*), *įšrūgos* „parūgos“ (: *išrūgti*), *įšsėmos* (*išsėmos*) „ėdalo liekanos, išsėmamos iš lovio“ (: *išsėmti, -sėmė*), *įšsijos* „kas pasilieka rėtyje sijojant, pasijos“ (: *išsijóti*), *įšskalos* „vanduo, kuriuo koks indas išskalautas“ (: *išskaláuti*), *įšskaita* „išskaitomoji (iš darbo užmokesčio ar kt.) suma“ (: *išskaitýti*), *įšškoba* „išskobimas (šautuve)“ (: *išškóbt*), *įšspaudos* „išspaudų sėklų ar cukrinių runkelių liekanos“ (: *išspáusti*), *įšspiaudos* „špiaudalai“ (: *išspiáuti*), *įšspirga* „spirgas“ (: *išspirgti, išspirginti*), *įšsukos* „pasukos; po tekėlu byrančios smiltys; iš stebulių ištekėjęs ratų tepalas“ (: *išsukti*), *įššeros* „išsišėrusios (iškritusios) plunksnos ar plaukai“ (: *išsišėrti*), *įštaisa* „patiekalas; gražus apdaras“ (: *ištaisýti*), *įštrupa* „kas ištrupėję, šukė“ (: *ištrupėti*);

b) turintieji skirtingus nuo veiksmazodžių šaknies balsius: *išdaga* „išdegusi vieta“ (ir *išdagos* „degėšiai, nuodėguliai“) (:išdègti), *išdvasa* „dvėseliena, maita“ (:išdvèsti), *išgrąža* „išgręžta skylė; (dgs.) gręžimo piuvenos“ (:išgrèžti), *iškarpa* „kas iškirta (forma, spaudinio ištrauka ir pan.)“ (:iškiřpti), *iškarta* „miško skynimas“ (:iškiřsti), *iškyša* „išsikišimas, kyšulys“ (:iš<si>kįšti), *išlaidos* „išleistieji pinigai“ (:išlèisti), *išlakos* „lengvi, prasti grūdai, kurie kuliant išlekia“ (:išlèkti), *išmalda* „išmelsta dovana“ (:išmèlsti), *išmata* „nederbama, nederlinga žemė; tuštvagė; (dgs.) mėšlas, šiukšlės“ (ir *išmota* „nederlinga žemė; netikusi prekė, niekalas“) (:išmèsti), *išnara* „senoji gyvatės, žalčio, vėžio ar kt. oda, iš kurios išsineria“ (:iš<si>nèrti), *išpaša* „išpeštas kuokštas“ (:išpèšti), *išraiža* „išrėža“ (:išrèžti), *išvada* „konkluzija“ (:išvèsti), *išvamos* „vėmalai“ (:išvémti), *išvarža* „grobis, laimikis; trūkis, hernija“ (:iš<si>vèžti);

nuo- a) be balsių kaitos: *núoauga* „antauga, skaudulys“ (:núodugti), *núobiros* „kas nubirė“ (:nubìrti), *núobraidos* „išbraidyti javai“ (:nubraidýti), *núobrizga* „nubrizgęs drabužis, skarmalas“ (:nubrìggti), *núodauža* „skeveldra“ (:núdaižti), *núodėva* „nudėvėtas drabužis“ (:núdèvèti), *núodroža* „kas nudrožta, skiedra“ (:núdròžti), *núogėros* „gėrimo likučiai“ (:nugèrti,-gèrè), *núogirdos* „gandai“ (:nugiřsti), *núograibos* „kas nugraiboma nuo ko nors; kas lieka nugraibius“ (:nugraibýti), *núograuža* „kas nugraužta“ (:nugráužti), *núogrėbos* „nuo grūdų nugrėbstyti šiaudgaliai, varpos ir kt.“ (:nugrèbti), *núokaršos* „karšimo liekanos“ (:núkaršti), *núokritos* „kas nukritę (sausos šakos, šiaudai, obuoliai ir kt.)“ (:núkrìsti), *núolauža* „kas nulaužta nuo ko“ (:núlaužti), *núolikos* „liekanos“ (:núlìkti), *núomynos* „kas numinta, suminta“ (:numìnti,-mýnè), *núopiova* „kas nupiauta nuo ko; (matem.) segmentas“ (:nupiáuti,-pióvè), *núoraša* „nurašomoji suma“ (:nurašýti), *núorūka* „nurūkyto papiroso galas“ (:nurūkýti), *núosėdos* „nuogrimzdos, sedimentai“ (:nusèsti), *núosijos* „miltų sijojimo liekanos“ (:nusi-jóti), *núoskutos* „skutenos“ (:nuskùsti), *núospauda* „trynė, sąvėlė, popūtė“ (:nuspáusti), *núošliauža* „žemių masė, atitrūkusi nuo šlaito ir nuslinkusi žemyn“ (:núšliaužti), *núovarvos* „kas nuvarvėję nuo ko“ (:nuvarvèti), *núoviros* „skystimas, kuriame kas nuverda; verdamos sriubos putos“ (:nuvòrti), *núožvarba* „nuo šalčio bei drėgmės atsirandantis melsvai raudonas odos patinimas“ (:núžvařbti);

b) su balsių kaita: *núoblaškos* „nublokšti javų pėdai; nublokšti grūdai“ (:núblòkšti), *núokarpa* „kas nukirpta, atkarpa“ (:nukiřpti), *núolaida* „nuleidžiama suma nuo kainos; pašiūrė šiaudams sudėti“ (:nulèisti), *núolaika* „nulikamas, atliekamas daiktas; spėtas“ (:nulikti), *núolaja* „kas nulieta“ (:nulteti), *núonaša* „kas nunešta“ (:nunèsti), *núoraiža* „nuopiova, atraiža“ (:nurèžti), *núovarta* „kas nuvirtę“ (:nuviřsti);

sq-, san-, sam- a) be balsių kaitos: *sąauga* „suaugimo vieta“ (:suáugti), *sám-bėga* „subėgimo vieta; (dgs.) kas subėgę“ (:subègti), *sámpyla* „kas supilta, pylimas“ (:supìlti,-pýlè), *sámplovos* „pamazgos; potvynio sunėstos žemės“ (:supláuti,-plóvè), *sámpuva* „supuvęs, sutręšęs daiktas“ (:supúti,-púvo), *sándauga* „skaičius, kuris gaunamas, sudauginus du skaičius“ (:sudáugini), *sándūlos* „trūnėšiai, sampuvos“ (:sudūlèti), *sángrėbos* „pagrėbstos“ (:sugrèbti), *sánkala* „kas sukalta; vežimo priešakys, kur įstatomas gąžulas“ (:sukálti), *sánkasa* „pylimas“ (:sukásti), *sánkaupa* „kas sukaupta“ (:sukaũpti), *sántaupos* „kas

sutaupyta, sutaupyti pinigai“ (:sutaupýti), *sántrumpa* „kas sutrumpinta, sutrumpinimo ženklas“ (:sutrumpinti), *sáruva* „surautų linų kiekis“ (:suráuti), *sásvars-ta* „tiksliai atsvertas cheminės medžiagos kiekis“ (:susvarstýti), *sášlavos* „šiukš-lės“ (:susluóti, -súšlavė), *sávéla* „susivėlęs vilnų ar pakulų gabalas“ (:su<si> vél-ti, -vėlė);

b) su balsių kaita: *sálda* „suleidimo vieta“ (:suléisti), *sámazga* „sumezgi-mo vieta, mazgas“ (:sumégzti), *sánašos* „vandens suneštos žemės“ (:sunėšti), *sánkarta* „susikirtimo vieta (pvz., kelių); sumuštinė pradalgė“ (:sukiřsti), *sán-kraša* „krešulys“ (:sukrešėti, sukrešti), *sánkrytos* „ant kitas kito sukritę medžiai“ (:sukrįsti), *sántalka* „telkinys“ (:sutelkti), *sárama* „kas suremta, surėmimo vieta; arka“ (:suremėti), *sáspara* „trobos rąstų sunėrimo vieta, kertė“ (:suspir-ti), *sásūka* „kelio posūkis, alkūnė; rankų darbo papirosas“ (:su<si> sūkti), *sáqvarta* „vieta, kur kas suversta; sumetimas (ariant)“ (:suveřsti);

pa- a) be balsių kaitos: *pábiros* „vežant javus išbyrėję grūdai; pakritos, šienulės“ (:pabirti), *padalà* „atskaida, skyrius“ (:padalýti), *padraikos* „išsi-draikę šiaudai, pataršos“ (:pa<si> draikýti), *pakandà* „užkandis; priekanda“ (:pakąsti, -kándo), *pákritos* „šienulės; nelaiku nukritę obuoliai“ (:pakraįsti), *pakrovà* „pakrauti daiktai“ (:pakráuti, -króvė), *pakurà* „kuras; prakuras“ (:pa-kūrti), *pamušà* „geležis, pakalama po rogių pavaža“ (:pamušti), *papiovà* „mė-sai papiauti gyvuliai; pradalgėse nupiauti javai“ (:papiáuti, -pióvė), *pasiekà* „kas pasiekta, laimėjimas“ (:pasiekti), *paskolà* „paskolinami pinigai, lėšos“ (:paskólinti), *pášlavos* „sušluoti klojime grūdai su šiaudgaliais“ (:pašluóti), *patáršos* „padraikos“ (:pa<si> taršýti), *pavalgà* „maistas, valgis“ (:pavál-gyti), *pavijà* „siūlų kamuoliui vynioti imamas koks nors daiktas; trečioji virvės šaka, kuria pavijojama“ (:pavýti, -vijo);

b) su balsių kaita: *pájamos* „paimamos, gaunamos lėšos“ (:paiñti), *pakaità* „pakeičiamų drabužių komplektas“ (:pakeišti), *palúkos* „procentiniai pinigai“ (:paláukti), *pasagà* „po arklio nagomis pakalama lenkta geležis, pasagas; bal-no arba balnelio juosta“ (:pasėgti), *paskálba* „gandas“ (:paskélbti), *patimpa* „stulpo atotampa (viela)“ (:pateñpti), *pavajà* „pavija“ (:pavýti, pavajóti);

at-, ato-, ata- a) su balsių kaita: *átbaros* „pasturlakai“ (:atbirti), *atkarpà* „atraiža, skiautė; kuponas; laikraščio dalis apačioje storo brūkšnio“ (:atkirpti), *atlaikà* „liekana, likutis“ (:atlíkti), *atlankà* „drabužio palenkimas, klostė; į žemę atlenktas ūgis naujam medeliui išauginti“ (:atlenkti), *atmatà* „atmestas, nereikalingas daiktas, liekana“ (:atmėsti), *atóšvaita* „atšvaistė, atsišvietimas“ (:at<si> šviėsti), *atplaišà* „atplyšusi skeveldra“ (:atplyšti, atplėšti), *atskalà* „skeveldra, atplaiša; sekta, grupė“ (:atskálti, atskėlti), *átvarta* „antrą kartą suartas plėšinys“ (:atveřsti), *atžalà* „atauga, ūgis“ (:atžėlti);

b) be balsių kaitos: *atarà* „skersinės vagos dirvos gale“ (:atárti), *ataugà* „atžala“ (:atáugti), *átbrizgos* „nuo drabužio atbrizgę siūlai“ (:atbrigzti), *atliejà* „atlietas atspaudas, kopija“ (:atliėti), *atpiovà* „atpiautas gabalas“ (:atpiáuti, -pióvė), *atplėšà* „kas atplėšta, atskala, plėša“ (:atplėšti), *atsijos* „nusijotų miltų liekanos, sėlenos“ (:atsijóti), *átvėtos* „pasturlakai“ (:atvėtyti);

į- a) be balsių kaitos: *įdauža* „įdaužta vieta, įskilimas“ (:įdaūžti), *įduba* „klonis, duobė“ (:įdūbti), *įkrova* „kroviny; elektros krūvis“ (:įkráuti, -króvė), *įmoka* „įmokamoji suma“ (:įmokėti), *įpiova* „įpiauta vieta“ (:įpiáuti, -pióvė),

įsmauga „sąsmauka, susiaurinimas; sąsmauka“ (:įsmaugti), *įtrūka* „įskilimas, sprogytė“ (:įtrūkti), *įvija* „trečioji virvės šaka“ (:įvyti, -vijo);

b) su balsių kaita: *įdauba* „įdubimas (slėnis, duobė, niša)“ (:įdubti), *įgraža* „įgrėžimas, sriegis“ (:įgrėžti), *įkarta* „įkirtimas, rantis“ (:įkiřsti), *įraiža* „įpiova, graviūra“ (:įrėžti), *įranta* „įręsta vieta, įpiova“ (:įręsti), *įsprūda* „lenta, fanera, įdėta į rėmus (duryse)“ (:įsprūsti), *įstaiga* „institucija“ (:įsteigti), *įvarža* „įveržta vieta drabužyje; nuo įveržimo likusi žymė“ (:įveržti);

už-, *užuo-* a) su balsių kaita: *užkarpa* „užkirsta vieta, užkirpimas“ (:užkiřp-ti), *užlajà* „vandens užliejama pieva“ (:užlieti), *užnaša* „vandens užliejama, apnešama vieta; (dgs.) tai, kuo kas užnešama“ (:užnėsti), *užtvara* „aptvaras; tvora“ (:užtvėrti), *užuolaida* „langų uždanga“ (:užléisti), *užuomazga* „organizmas pradinėje savo raidos stadijoje“ (:už<si>mėgti);

b) be balsių kaitos: *užkrova* „kas užkrauta iš šonų (pašaras, malkos ir kt.)“ (:užkràuti, -kròvė), *užpiova* „užkarpa, užrantymas“ (:užpiàuti, -piòvė), *užplaka* „užplakta vieta kniedijant“ (:užplàkti), *užvijà* „trečia virvės ar botago šaka, užvijojama ant dviejų pirmųjų“ (:užvýtì, -vìjo, užvijótì);

pra-, *pro-* a) be balsių kaitos: *pragulà* „pragulėta kūne vieta, žaizda“ (:pragulėti), *pragverà* „(geolog.) plyšys tarp dviejų išjudintų sluoksnių“ (:pragvėrti), *pralaužà* „pralaužta vieta, spraga“ (:pralàužti), *praskinà* ir *pròskyna* „spindis, iškarta“ (:prasklnti), *prorėža* „prarėžta vieta, įpiova“ (:prarėžti);

b) su balsių kaita: *prakarpà* „prakirpta vieta“ (:prakiřpti), *pròplaiša* „praplyšusi vieta“ (:praplýtì);

ap-, *apy-* a) be balsių kaitos: *apaugà* „gumbas; navikas; skaudulys“ (:apàug-ti), *apsekà* „apsekęs vandens plotas“ (:apsėkti), *apsemà* „vandens apsemiama vieta“ (:apsėmti), *apsiuvà* „apsiūtas drabužio pakraštys; vandens kirmėlaitė su šapų kiauteliu“ (:apsiūtì, -siùvo);

b) su balsių kaita: *apylanka* „dirbant praleista vieta dirvoje; vingis, lanktas“ (:apleñkti), *ãpnašos* „užneštas sluoksnelis, nuosėdos; kuo kas apsitraukę“ (:apnėsti), *apvarà* „įvertas ar apvertas siūlas, virvelė ar juostelė (karolių, vyžų, skrybėlės ir kt.)“ (:apvėrti);

prie- a) be balsių kaitos: *priekaba* „kas prikabinama prie sunkvežimio ar motociklo“ (:prikabłnti), *priemaiša* „kas prie ko primaišyta“ (:primaišýtì), *prieskaita* „priskaitomoji suma“ (:priskaitýtì), *priesvylos* „svilėšiai, sviltenos“ (:prisvłlti, -svýla), *priešovos* „prie senų aulų pidurtos naujos batų galvos“ (:prišàuti);

b) su balsių kaita: *priesaga* „sufiksas“ (:prisėgti);

per- a) be balsių kaitos: *pérauga* „pūslė po padu“ (:pėraugti), *pėrpiova* „perpiauta kokio nors daikto vieta“ (:pėrpiauti), *pėrsmauga* „siūlo plonesnė vieta, perglyta“ (:pėrsmaugti);

b) su balsių kaita: *pėrlaidos* „lentos ant tvarto ar rūsio, lubos“ (:pėrleisti), *pėrmata* „svirties kartis, persverta per pėdžią“ (:pėrmesti), *pėrtvora* „pėrtvėrimas (siena, tvora)“ (:pėrtverti);

*ant-*² (be balsių kaitos): *añtauga* „gumbas, karpa“ (:*antáuhti*), *añšova* „geležinis prietaisas branktams užkabinti“ (:*antšáuhti*);

ne-prie- (be balsių kaitos): *nepriemoka* „laiku neįmokėta mokesčių dalis“ (:*neprimokėti*).

2) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *drėka* „kas driekiasi, išsisklaide“ (:*driėkti*<*s*>), *driskà* „suplyšęs drabužis, draiskalas“ (:*drikti*), *iros* „griuvėsiai“ (:*irti*), *klojà* „pakloti lauke linai; pakloti kultū jAViai“ (:*klóti*, *klójo*), *krovà* „kroviny“ (:*kráu-ti*), *lūžà* „suvirtęs tankumynas, lūžtvė; žemės įgriuvimas miške“ (:*lūžti*), *pylà* „užtvanka, pylimas“ (:*pilti*, *pylė*), *plėšà* „plėštinė skalelė pintiniams rakan-dams dirbti“ (:*plėšti*), *siuntà* „siuntinys“ (:*siūsti*, *siuntė*), *skaldà* „suskaldyti akmenys“ (:*skaldyti*), *skilà* „pliauska“ (:*skilti*, *skėlti*), *sprogà* „iššokusi žarija, sprogelė; įskilusi vieta, plyšys“ (:*sprógti*), *statà* „sustatytos gubos, gubų eilė“ (:*statyti*), *sunkà* „išsunktas skystimas“ (:*suñkti*), *viržà* „ant beržo liemens užau-gęs gumbas“ (:*viřžti*), *vyžà* „iš karnų pintas senovinis autuvas“ (:*výžti*);

b) su balsių kaita: *kamšà* „žabais išklotas, iškimštas kelias, pylimas; kam-šalas“ (:*kiñšti*), *krūvà* „krūsnis, kupeta, malka“ (:*kráu-ti*), *markà* „linai lin-markeje; sumirkę daiktai, sulyti drabužiai“ (:*meřkti*, *miřkti*), *plaišà* „trūkis, plyšys, sprogis“ (:*plýšti*), *skalà* „plonas skeltinis šakalys, balana; akmens atskala“ (:*skėlti*, *skilti*), *skrabà* „į plutą sušalęs sniego ar žemės paviršius, paskrebimas“ (:*skrėbti*), *tašà* „tėsinys“ (:*tėsti*), *tvankà* „užsitvenkimas, tvenkinys“ (:*tvenk-ti*<*s*>), *tvorà* „užtvara“ (:*tvėrti*).

Antrą stambią grupę, apimančią netoli trečdaliao visų veiksmažodinių ga-lūnės -a vedinių, sudaro veiksmažodžių abstraktai, arba veiksmy pavadi-nimai, pvz.:

1) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

pa- a) be balsių kaitos: *pabaidà* „grasinimas, baidymas“ (:*pabaidyti*), *pa-dėkà* „dėkojimas“ (:*padėkóti*), *paėdà* „papiūtis, naikinimas“ (:*paėsti*), *pagailà* „pasigailėjimas, gailestis, užuojauta“ (:*pa*<*si*>*gailėti*), *pagiežà* „pagiežimas, kerštas“ (:*pagiėžti*), *pagyrà* „pagyrimas“ (:*pagirti*, *gýrė*), *pagúoda* „parami-nimas, paguodimas“ (:*pagúosti*), *pāieškos* „(teis.) paieškojimas“ (:*paieškóti*), *pājuoka* „pajuokimas“ (:*pājuókti*), *paklausà* „1. prekių pareikalavimas; 2. pa-klausymas, paklusnumas“ (: 1. *pakláusti*; 2. *paklausyti*), *paliová* „pertrauka, atvanga“ (:*paliáu-ti*, *lióvė*), *pamáiva* „maivymasis, šaipymasis“ (:*pasimáivyti*), *pānieka* „paniekinimas“ (:*pāniėkinti*), *papiová* „gyvulių piovimas; papiūtis, galas“ (:*papiáu-ti*, *pióvė*), *paskirstà* „paskirstymas“ (:*paskirstyti*), *paskubà* „skubėjimas, skuba“ (:*paskubėti*), *pašnekà* „kalba, šneka“ (:*pašnekėti*), *pataisà* „pataisymas, remontas“ (:*pataisyti*), *pataupà* „tausa, taupymas“ (:*pataupyti*), *patikrà* „patikrinimas“ (:*patikrinti*), *patraukà* „patraukimas“ (:*patráu-kti*), *pažiūrà* „išvaizda, pažiūrėjimas; nuomonė, įsitikinimas“ (:*pažiūrėti*);

² Kadangi veiksmažodžiai su priešdėliu *ant-* dabartinėje literatūrinėje kalboje nėra vartojami, šioje ir kitose vietose minimi to priešdėlio daiktavardžiai gali rodytis esą grynų galūnių vediniai tik tų tarmių (žemaičių) atstovams, kuriose tokie veiksmažodžiai yra gerai pažįstami. Kiti daiktavardžius su priešdėliu *ant-* veikiau gali suvokti kaip mišrius galūnių—priešdėlių darinius, padarytus iš priešdėlių neturinčių veiksmažodžių.

b) su balsių kaita: *pagálba* „pagelbėjimas, padėjimas“ (:pagélbėti), *pakaità* „pakeitimas“ (:pakeísti), *pakramtà* „susikrimitimas, rūpestis“ (:pa<si>kriñs-ti), *paraiškà* „pasireiškimas; pareiškimas, pareikalavimas“ (:pa<si>rėikšti), *parankà* „pa(si)rinkimas“ (:pa<si>riñkti), *pasparà* „parama, pagalba“ (:pa-spirti), *pastabà* „trumpas pastebėjimas, nuomonės pareiškimas“ (:pastebėti), *pašaipà* „pajuokimas“ (:pašiėpti), *pažaidà* „pažeidimas“ (:pažeísti), *pažangà* „progresas“ (:pažeñgti);

iš- a) be balsių kaitos: *išarda* „netvarka, nesutikimas, ardas“ (:išardýti), *išbėga* „išbėgimas; sugebėjimas bėgti“ (:išbėgti), *išieška* „priverstinis išreikalavimas; ieškojimas, tyrinėjimas“ (:išieškóti), *išjuoka* „apjuokimas, pajuoka“ (:išjuókti), *išmaina* „mainymas, pakeitimas“ (:išmainýti), *išpeika* „išpeikimas“ (:išpeikti), *išrinka* „rinkimai“ (:išriñkti), *išroda* „įrodymas, argumentas; išvaizda“ (:išródyti), *išskaida* „išskaidymas, išskirstymas“ (:išskáidyti), *ištova* „prabuvimas be darbo“ (:ištovėti), *ištuoka* „vedusių išsiskyrimas“ (:iš<si>tuókti), *išvyka* „ekskursija“ (:išvýkti);

b) su balsių kaita: *iškaita* „iškeitimas, išmainymas“ (:iškeísti), *išlaida* „išleidimas“ (:išléisti), *išranga* „išrengimas, tvarkymas“ (:išreñgti), *ištvara* „ištvermė“ (:ištvérti);

ap-, apy- a) be balsių kaitos: *apčiuopà* „(med.) palpacija“ (:apčiuopti), *apgulà* „apsiaustis“ (:apgulėti), *apyvoka* „namų ruoša ir gyvulių priežiūra“ (:ap<si>vókti), *apjuokà* „išjuokimas“ (:apjuókti), *apklausà* „apklausimas, apklausinėjimas“ (:apklausti), *apsaugà* „apsaugojimas, gynimas“ (:apsáugoti), *apžiūrà* „priežiūra; apžiūrėjimas, patikrinimas“ (:apžiūrėti);

b) su balsių kaita: *apykaita* „pasikeitimas, apsikeitimas“ (:ap<si>keísti), *apykanta* „kito pakentimas“ (:apkėsti), *apyvarta* „apvirtimas, pasikeitimas; mėnulio permaina; pinigų ar prekių judėjimas“ (:apviršti, ap<si>veršti), *apkaità* „apkeitimas, apmainymas“ (:apkeísti), *apžvalgà* „apžvelgimas“ (:apžvelgti);

nuo- a) be balsių kaitos: *nuobaigos* „pabaigtuvės“ (:nubaigti), *nuoganda* „baimė, išgastis“ (:nusigąsti,-gañdo), *nuojauta* „intuicija, nujautimas“ (:nujausti), *nuoskauda* „skriauda“ (:nuskaušti), *nuotruka* „perstojimas, pertrūkis“ (:nutrūkti), *nuovoka* „nutuokimas“ (:nuvókti), *nuožiūra* „sprendimas, nuomonė“ (:nužiūrėti);

b) su balsių kaita: *nuolanka* „nusilenkimas, nusižeminimas“ (:nu<si>leñkti), *nuotaika* „nusiteikimas“ (:nu<si>teikti), *nuotaka* „nubėgimas, nutekėjimas“ (:nutekėti), *nuožvalga* „nuožiūra“ (:nužvelgti);

at-, ato-, ata- a) be balsių kaitos: *atgaivà* „at(si)gaivinimas“ (:at<si>gai-vinti), *atkalbà* „atkalbėjimas nuo ko“ (:atkalbėti), *atmainà* „pasikeitimas, permaina“ (:at<si>mainýti), *atšliauža* „pabūklo atšliaužimas šaunant“ (:atšliaužti), *atrajà* „gromulas“ (:atrajóti);

b) su balsių kaita: *atātranka* „atsitrenkimas; šaunamo ginklo pašokimas atgal iššovus“ (:at<si>treñkti), *atlaidà* „perstogė, perstojimas; dovanojimas, atleidimas; atodrėkis“ (:atlėisti), *atlydà* „perstogė“ (:atlėisti), *atótaka* „atitekėjimas (kraujo ar kt.)“ (:atitekėti), *atrankà* „atrinkimas“ (:atriñkti);

san-, są-, su- a) be balsių kaitos: *sānglauda* „suglaudimas, sąjunga“ (:su<si>-glaušti), *sántara* „santaika“ (:sutařti), *sāntuoka* „susituokimas“ (:su<si>tuók-

ti), *sántūra* „susitūrėjimas, tvardymasis“ (:su<si> turėti), *sąskaida* „suskaidymas“ (:suskaidyti), *sutemà* (*sùtemos*) „temimas, prieblanda“ (:sutėmti);

b) su balsių kaita: *sánkaita* „sukeitimas“ (:sukeisti), *sántaika* „sutikimas, taika“ (:sutikti), *sąsaja* „sujungimas, susiejimas, sąryšis“ (:susiėti);

prie- a) be balsių kaitos: *priejauta* „prijautimas“ (:prijaušti), *priespauda* „laisvės varžymas“ (:prispausti), *priežiūra* „prižiūrėjimas, saugojimas“ (:prižiūrėti);

b) su balsių kaita: *prieraiša* „prisirišimas“ (:pri<si>rišti), *priesaika* „iškilmingas pasižadėjimas, prisiekimas“ (:pristėkti), *prievarta* „vertimas ką daryti“ (:privešti);

per- a) be balsių kaitos: *pėrkrova* „perdėjimas į kitą vietą; per didelis apkrovimas“ (:pėrkrauti), *pėrmaina* „atmaina, pasikeitimas“ (:pėrmainyti), *pėrtrauka* „sustojimas, pauzė“ (:pėrtraukti), *pėržiūra* „peržiūrėjimas, patikrinimas; (dgs.) jaunikio namų apžiūrėjimas“ (:pėržiūrėti);

b) su balsių kaita: *pėrsvara* „persvėrimas, viršus“ (:pėrsverti), *pėrvarta* „atmaina, pasikeitimas“ (:pėrvirsti, pėrsiversti);

ne- (ir *ne-prie-*, *ne-pa-*, *ne-apy-*, *ne-iš-*, *ne-nuo-*) a) be balsių kaitos: *netesà* „netesėjimas, sulaužymas“ (:netesėti); *nešmoka* „neišmokėjimas“ (:neišmokėti), *nenúovoka* „nenutuokimas“ (:nenuvókti);

b) su balsių kaita: *neapýkanta* „pasibiaurėjimo jausmas, priešiškumas“ (:neapkęsti), *nepakantà* „netolerancija“ (:nepakęsti), *neprieranga* „neprišingumas“ (:neprisirengti);

į- a) su balsių kaita: *įstanga* „įstengimas, išgalėjimas“ (:įstėngti), *įtaiga* „įteigimas, sugestija“ (:įteigti), *įtampa* „įtempimas, intensyvumas; voltažas“ (:įtempti);

b) be balsių kaitos: *įkalba* „įkalbėjimas“ (:įkalbėti), *įskaita* „įskaitymas, įtraukimas į sąrašus; studentų kvotimas“ (:įskaityti);

už-, *užuo-* a) be balsių kaitos: *užúojauta* „užjautimas“ (:užjausti), *užúomina* „neaiškus užminimas“ (:už<si>miñti), *úžvada* „pavadaivimas“ (:užvaduoti);

b) su balsių kaita: *úžgaida* „įgeidis, noras“ (:užsigeisti), *úžmarša* „užmiršimas, užmirštis“ (:užmiršti);

pra- a) be balsių kaitos: *praplovà* „praplovimas“ (:prapláuti, plóvė), *pravaikštà* „gaištis, nestojimas į darbą“ (:praváikščioti);

b) su balsių kaita: *prazangà* „prasižengimas; folas“ (:prasižeñgti).

2) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *bėgà* „bėgimas, bėgsena“ (:bėgti), *bruzdà* „sujudimas, darbymetis“ (:bruzdėti), *dyžà* „mušimas, pėrimas, pyla“ (:dýžti), *gėlà* „stiprus skausmas, sopulys; sielvartas“ (:gėlti, gėlė), *gynà* „gynimas(is), gynyba“ (:gñti<s>, gýnė<si>), *gludà* „gludinimas, šlifavimas“ (:glúdinti), *graužà* „graužimas, skausmas“ (:gráužti), *gvojà* „krankimas, riksmas; įkyrus prašymas“ (:gvóti), *karšà* „karštatis“ (:káršti), *kvotà* „tardymas“ (:kvósti), *liovà* „paliova“ (:liáuti<s>, lióvė<si>), *liuobà* „gyvulių šėrimas, apyvoka“ (:liuóbtì), *lupà* „mušimas, pyla“ (:lúpti), *mankštà* „mankštìnimasis, treniruotė“ (:mankštinti<s>), *piovà* „piovimas, piūtis“ (:piáuti, pióvė), *plušà* „plušėjimas, darbas“ (:plušėti, plúšti), *rymà* „rymojimas, galvojimas“ (:rymóti), *ruošà* „namų ruošimosi darbai“ (:ruóšti<s>), *samdà* „samdymas“ (:samdýti), *sėdà* „laida (saulės)“

(:sėsti), sėjà „sėjimo darbai“ (:sėti, sėjo), skaidà „skaidymas, skirstymas; analizė“ (:skáidyti), skaudà „skaudėjimas“ (:skaudėti), skyrà „skirtumas, pasirinkimas“ (:skirti, skýrė), sklaidà „sklaidymas(is)“ (:sklaidýti<s>), skundà „skundas; nepriteklus“ (:skústi<s>, skúndė<si>), slaugà „slaugymas“ (:slaugýti), snaudà „snaudimas, snaudulys“ (:snausti), sopà „gėlimas“ (:sopėti, sōpti), sprogà „godus rijimas, gėrimas“ (:sprógti), šnekà „kalbesys“ (:šnekėti), taupà „taupymas, lykijimas“ (:taupýti), tausà „taupymas; gerbimas“ (:tausóti), traukà „traukimas; skridimas, keliavimas“ (:traukti), valgà „valgymas“ (:váltgyti), zaunà „tauzijimas, plepalas“ (:zaūnyti), žiovà „žiovulys“ (:žióvauti), žiūrà „žiūrėjimas“ (:žiūrėti), žvejà „žvejojimas, žvejyba, žūklė“ (:žvejóti);

b) su balsių kaita: brandà „brendimas, augimas“ (:brėsti), brankà „brinkimas, purpimas“ (:briñkti), daigà „dygimas“ (:dýgti), drangà „dargana, ilgas lietus, sniegas su lietumi“ (:dreñgti), gramzdà „grimzdimas, grimzlė“ (:griñzti), kaità „keitimasis“ (:keisti<s>), markà „merkimas (linų)“ (:meřkti), maršà „užmiršimas, nebeatminimas“ (:miřsti), mūšà „mušimas, pyla“ (:mūšti), raiškà „reiškimas, išraiška“ (:reikšti), ridà „riedėjimas“ (:riedėti), skrajà „skrijimas“ (:skrieti), snūdà „snaudulys“ (:snausti, snūsti), spūdà „spaudimas, spūdis“ (:spáusti), stangà „stengimasis, įtemptos pastangos“ (:stėngtis), šūkà „šuolis, šuoliavimas“ (:šókti), vaisà „visimas, veisimasis“ (:veisti<s>, vīsti), valkà „oro traukimas“ (:vilkti), vymà „vėmimas“ (:vėmti), žargà „žergimas, žingsnis“ (:žėrgti).

Vieningi savo reikšme ir ne taip jau reti, ypač šnekamojoje liaudies kalboje, yra tie galūnės -a vediniai, kurie eina bendrosios giminės daiktavardžiais ir žymi asmenis (kartais ir gyvulius ar net augalus) pagal kokią neigiamą ypatybę, susijusią su pamatiniu žodžiu (veiksmažodžiu) pasakytu veiksmu. Tokie vediniai yra šiek tiek panašūs į veikėjų pavadinimus (nomina agentis), tačiau labiau tiktu šių dviejų grupių darinių dėl jų reikšmės bei kitokių skirtubių nepainioti ir šios grupės vedinius vadinti atskiru vardu, pavyzdžiui, kad ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimais, pvz.:

1) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: blausà „apsiblausėlis“ (:blaūstis), dylà „gaišlys“ (:dīlti, dýla), drimba „ištižęs, nerangus, sunkus žmogus ar gyvulys“ (:dribti, driñba), glėzà „terlius, nešvarus, nerangus žmogus“ (:glėzoti), kýra „nuobodus, įkyrus žmogus“ (:į-kýrėti, į-kirti), kláika „pakvaišėlis, puskvailis“ (:klaik-ti), kliáuga „čiauškalius, pleškynė“ (:kliaugėti), klūika „puskvailis, aplamis, užuomarša“ (:kluikti), kriogà „dusna, karkalys“ (:kriogúoti), krýpa „kas kryptoja eidamas“ (:krýpti, krypúoti), kvėša „puskvailis, vėpla“ (:kvėšti), murksà „kas topso, nekalbus, paniuręs žmogus“ (:murksóti), nárna „bambeklis, niurneklis“ (:narnėti), niáuzga „t. p.“ (:niauzgėti), niūrza „t. p.“ (:niurzgėti), plujà „bastūnas, klajoklis; niekatauškis“ (:plujóti), snaudà „snaudalius“ (:snausti), sniaukrà „kas neaiškiai kalba“ (:sniaukróti), styrà „sustyrėlis; kas styrina“ (:stīrti, stýra; stýrinti), šiūrpa „kas vis pašiurpęs, pasišiaušęs“ (:šiūrpti), tárška „plepys“ (:tarškėti), tráila „niektauzis“ (:trailúoti), tvýla „nešnekus, užsida-ręs žmogus“ (:tvýloti), vādala „valkata“ (:vādaloti<s>), vambrà „plepys“ (:vambrýti), vógra „kas vogroja, neaiškiai ar paikai kalba“ (:vógroti, vógrauti),

zaunà „tauškalius“ (: *zaũnyti*), *zũrza* „zirzeklis, verksnys“ (: *zũrũti*, *zũrzũti*), *žliũmba* „verksnys“ (: *žliũmbũti*);

b) su balsių kaita: *kamšà* „kamšlys, rijuoklis, édūnas“ (: *kiĩšti*), *snũdà* „snaudalius“ (: *snàusti*, *snũsti*).

2) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

ne- (ir *ne-nuo-*, *ne-pa-*, *ne-prie-*, *ne-su-*, *ne-už-*) a) be balsių kaitos: *nẽjauta* „bejausmis žmogus“ (: *nejaũsti*), *nẽpena* „besotis, nerėpa“ (: *ne <si> penėti*); *nenũotuoka* „kas nenutuokia, nenuovoka“ (: *nenutuũkti*), *nenũovala* „apsileidėlis“ (: *nenusivalyti*), *nepasẽda* „kas ramiai nenusėdi, nenuorama“ (: *nepasėdėti*), *ne-ũžauga* „žemo ūgio žmogus ar gyvulys, nykštukas“ (: *neužaugti*);

b) su balsių kaita: *nenũorama* „kas nerimsta, labai neramus“ (: *nenurĩmti*), *nepakantà* „nekantruolis“ (: *nepakẽsti*), *neprieranga* „kas ilgai neprisirengia“ (: *neprisireĩngti*), *nesũvarta* „kas negali sudurti galo su galu, nemoka taupiai gyventi“ (: *nesu <si> veĩsti*);

pa- (dalis vedinių tą priešdėlį gali būti gavę analogiškai pagal kitus šio tipo vedinius, o ne tiesiog iš veiksmažodžių) a) be balsių kaitos: *pabastà* „bastūnas, t.y., kas bastosi ar mėgsta, yra įpratęs pasibastyti“ (: *bastyti*, *pasibastyti*), *pačiaũška* „kas mėgsta daug kalbėti, čiaušketi, juoktis“ (: *<pa> čiaušketi*), *padàuža* „pabalda, nenuorama“ (: *daužyti*, *pasidaužyti*), *pagyrà* „pagyrūnas“ (: *pasigĩrti*, *gỹrė*), *pamàiva* „darkna, pliuškis“ (: *màivyti*, *pasimàivyti*), *patrànka* „padauža, nenuorama“ (: *trankyti*, *pasitrankyti*);

b) su balsių kaita: *pašàipa* „kas mėgsta kitus pašiepti, išjuokti“ (: *pašiepti*, *pašaiptyti*);

iš- a) be balsių kaitos: *išgaiša* „gaišlys; išgaišėlis, džiūsna; kleidėjas, švais-tūnas“ (: *išgaišti*; *išgaišinti*), *išira* „iširėlis“ (: *išĩrti*), *išjuoka* „kas mėgsta kitus pajuokti; nerimtas, visų pajuokiamas žmogus“ (: *išjuũkti*), *išstypa* „išstypėlis“ (: *išsrỹpti*);

b) su balsių kaita: *išdarga* „išdirgėlis, išdykėlis, begėdis, ištvirkėlis“ (: *išdĩrgti*, *išdaĩgti*), *išgama* „išsigimėlis“ (: *išsigĩmti*), *išvapa* „išsižiojėlis, ištižėlis“ (: *iš <si> vėpti*);

nuo- a) be balsių kaitos: *nũobaiga* „nusibaigėlis“ (: *nusibaĩgti*), *nũogara* „nuosproga, dvasna, nevėkšla“ (: *nugarėti*), *nũosproga* „dvasna, gaišena“ (: *nusprũgti*), *nũosusa* „susna“ (: *nusũsti*), *nũovalka* „valkata“ (: *nusivalĩkoti*);

b) su balsių kaita: *nũodvasa* „dvasna“ (: *nũdũvẽsti*);

są-, *san-* (be balsių kaitos): *sãngriũva* „ištižėlis, lebeda“ (: *sugriũti*), *sãvėla* „kuitena, apsileidėlis“ (: *susivėlti*, *vėlė*);

už(uo)- (su balsių kaita): *užũomarša* (*ũžmarša*) „kas greitai viską užmiršta“ (: *užmiĩšti*);

per- (be balsių kaitos): *pėrtĩsa* „ilgšis, išstypėlis“ (: *pėrtĩsti*);

prie- (be balsių kaitos): *priẽplaka* „prisiplakėlis, pataikūnas“ (: *prisiplũkti*).

Likusių galūnės *-a* veiksmažodinių vedinių tarpe išsiskiria, nors ir ne taip ryškiai, dar dvi, palyginti, nedidelės daiktavardžių grupės. Viena iš jų sudaro veiksmo vietos pavadinimai. Pavyzdžiui:

1) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

iš- a) su balsių kaita: *išgana* „genesys, varykla, bandtakis; aptvaras“ (: *išgiĩ- ni*), *išlaida* „vieta galvijams išleisti, stovynė; aptvaras, gardas; ganykla; dėžė

laikyti žuvisms vandenyje“ (:išléisti), išvalka „ištrauka, aketė, pro kurią tinklą ištraukia“ (:išvilkti);

b) be balsių kaitos: išvara „genesys, varykla; vieta, kur būdavo suvaromi viso sodžiaus gyvuliai, stovynė“ (:išvaryti); išvaža „vieta, kur išvažiuojama (išsukama iš kelio) ar įvažiuojama“ (:išvažiuoti);

i- a) su balsių kaita: įlaida „aketė, pro kurią tinklą įleidžia“ (:įléisti), įlanda „skylė, landa; landynė, užkampis“ (:įlįsti), įšvaita „fotografijos aparato skylutė, pro kurią išviečia šviesa“ (:išviešti);

b) be balsių kaitos: įplauka „vieta laivams įplaukti“ (:įplaūkti);

pra-, pro- (su balsių kaita): pralandà „skylė, spraga pralįsti“ (:pralįsti), pralankà „geležinkelyje prasilenkimo vieta“ (:pra<si>leñkti), prótaka „vandens pratekėjimo vieta, vandens kanalas“ (:pratekėti);

prie- (be balsių kaitos): prieglauða „vieta, kur galima prisiglausti, apsisaugoti nuo ko; gļobos namai“ (:pri<si>glaūsti), prielauka „laivų priplaukimo, sustojimo vieta“ (:priplaukti);

už(uo)- (su balsių kaita): užlanda (užuolanda) „vieta užlįsti“ (:užlįsti);

pa- (be balsių kaitos): pakrovà „daržinė šienui sukrauti“ (:pakráuti,-króvé);

per- (be balsių kaitos): péréja „pereinamoji vieta“ (:péreiti,-éjo);

nuo- (su balsių kaita): núosklanda „nuvažinėtas kelio šonas, kur rogės slysta į šalį“ (:nusklęsti).

2) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) su balsių kaita: bradà „upės sekluma, brasta; klampynė“ (:brįsti), grąžà „grįžimo ar apsigręžimo vieta; neišartos dirvos pašalys ar skersvagiai“ (:grįžti, gręžti), markà „duobė linams merkti, linmarka“ (:meñkti), smalkà „smelkiama vieta, paunksnė“ (:smelkti);

b) be balsių kaitos: kļojà „kļojamoji vieta, kraikvietė“ (:klóti, klójo).

Į kitą nedidelę grupę įeina įrankių bei priemonių pavadinimai, pvz.:

1) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

pa- a) su balsių kaita: paramà „ramstis“ (:pareñti), pasparà „paramstis“ (:paspirti), pavaržà „diržas balnui ar balneliui priveržti“ (:paveřžti);

b) be balsių kaitos: pakabà „ašelė, kilpelė drabužiui pakabinti“ (:pakabinti), paspirà „čiuožiant viena koja, prie kitos prisirišama lentelė pasispirti“ (:pasispirti);

už- a) su balsių kaita: užsklanda „velkė, skląstis“ (:užsklęsti), užvarta „plūgo verstuvė“ (:užveřsti);

b) be balsių kaitos: užkaba „atlaužto šautuvo gaiduko užkabinamas prietaisas“ (:užkabinti);

at- (su balsių kaita): atsparà „ramstis, atrama“ (:atspirti), átsvara „šulinio svirties pasvaras; sieninio laikrodžio pasvaras“ (:atsveřti);

i- a) be balsių kaitos: įmova „įmautė, futliaras; metalinis vamzdis su sraigtinėmis įraižomis galuose, vartojamas vamzdžiams sujungti“ (:įmauti,-móvé);

b) su balsių kaita: įtvara „įtasisas (žiedas, juostelė) dalgiui prie koto pritvirtinti; kengė, vyris“ (:įtvėrti);

prie- (su balsių kaita): priemaiga „pagaliukas kuodeliui prismeigti prie raltelio lentelės“ (:prismeigti);

iš- (be balsių kaitos): *išara* „arklo lenta, ant kurios galo užkalti noragai“ (:išarti);

sa- (su balsių kaita): *sąvarža* „kuo kas suveržiama, sutvirtinama“ (:suveřži).

2) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *durà* „mediniu kotu geležinis įrankis aketei kirsti“ (:durti), *rità* „dalba“ (:risti), *švilpa* „švilpynė“ (:švilpti), *žniąuga* „žviglis, brūzgulis“ (:žniąugti);

b) su balsių kaita: *sagà* „skrituliukas drabužiams susegti“ (:sėgti), *sklandà* „sklāstis; kartelė tvorai tvirti, varas“ (:sklžsti), *spandà* „senoviškas žaginio ramstis, spyrys“ (:spėsti).

Iš būdvardžių padarytieji ar bent su būdvardžiais šiuo metu darybiškai santykiaujantieji galūnės -a daiktavardžiai, kurie šalia gausybės tos galūnės veiksmažodinių vedinių sudaro, palyginti, labai nedidelę grupę, daugiausia eina būdvardžių abstraktais, pvz.:

drąšà „drąsumas, drąsybė“ (:drąšūs), *drovà* „nedrąsumas, gėda“ (:drovūs), *garsà* „garsumas“ (:garsūs), *gausà* „gausumas, daugybė, perteklius“ (:gausūs), *graudà* „graudumas“ (:graudūs), *greità* „greitumas, skuba“ (:greitas), *įstabà* „įstabumas“ (:įstabūs), *narsà* „narsumas, drąsa“ (:narsūs), *nekantrà* „nekantumas“ (:nekantrūs), *panašà* „panašumas, analogija“ (:panašūs), *skersà* „skersumas“ (:skeřsas), *smalsà* „smalsumas“ (:smalsūs), *smarkà* „smarkumas“ (:smarkūs), *spartà* „spartumas, tempas“ (:spartūs), *svarbà* „svarbumas“ (:svarbūs), *švarà* „švarumas“ (:švarūs), *tylà* „tyluma, ramumas“ (:tylūs), *trašà* „trašumas, derlumas, vešlumas“ (:trašūs), *ūmà* „staigumas, skubumas“ (:ūmūs), *žvairà* „žvairumas“ (:žvairas).

Po keletą galūnės -a darinių dar galima skirti a) prie būdvardinių vietos pavadinimų ir b) prie šiaip kokių būdvardinės ypatybės turėtojų pavadinimų, pvz.:

a) *klampà* „klampi vieta, klampynė, liūnas“ (:klampūs), *slaptà* „slapta vieta, slaptavietė“ (:slāptas);

b) *abūoja* „įkyrus žmogus, įkyrėlis“ (:abūojas), *atžūla* „atšiaurus žmogus, stačiokas“ (:atžūlūs).

Negausūs galūnės -ia, kurią reikia suprasti kaip tą pačią galūnę -a po suminkštintų šaknies galo priebalsių (ypač po *č* < *tj, *dž* < *dj), vediniai dažniausiai irgi yra padaryti iš veiksmažodžių. Jie, paprastai, eina veiksmažodžių abstraktais. Pavyzdžiui:

1) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *galià* „jėga, gebėjimas, galybė“ (:galėti), *salià* „saldumas (salyklo)“ (:sālti), *valdžià* „valdymas, viešpatavimas“ (:valdyti);

b) su balsių kaita: *kančià* „kentėjimas, skausmas“ (:kēsti).

2) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

ap- (su balsių kaita): *aplaidžià* „apleidimas, neganda“ (:aplėisti);

at- (be balsių kaitos): *atminià* „atminimas, atmintis“ (:atmiñti);

už- (su balsių kaita): *užmačià* „užsimitimas, noras, ketinimas; aplaidžia“ (:užsimėsti).

Kitokios reikšmės veiksmažodinių galūnės *-ia* darinių, kaip veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimų (plg. *ėdžia* „ėdikas, engėjas, veltkleidys“) ar kokių kitų, yra vos keletas žodžių.

Iš būdvardžių padarytų galūnės *-ia* daiktavardžių taip pat yra tik keletas žinomesnių žodžių, pvz.: *erčia* „ertmė“ (: *eřtas*), *kalčia* „kaltė“ (: *kaltas*).

Prie galūnės *-ia* vedinių iš daiktavardžių galima priskirti, pvz., dialektizmą *varčia* „vartų stulpas“ (: *vartai*).

Galūnės *-is (-ys)* vediniai

Šią galūnę (vns. vrd. *-is*, kartais *-ys*, vns. klm. *-io*), antrąją pagal darumą, turi beveik 25% visų dabartinės lietuvių kalbos galūnių darybos daiktavardžių. Kiek daugiau kaip du trečdaliai tokių vedinių yra susiję su veiksmažodžiais, liksieji — su vardažodžiais, ir visų pirma — su būdvardžiais (daugiau kaip ketvirtadalis visų tos galūnės vedinių).

Iš veiksmažodžių padarytųjų galūnės *-is* daiktavardžių didžioji pusė eina veiksmažodžių abstraktais, pvz.:

1) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

po-, *pa-* a) be balsių kaitos: *pādūkis* „dūkinys, siutas“ (: *padūkti*), *pāliegis* „nykimas, ilga liga, džiova“ (: *paliegti*), *pāsilsis* „poilsis“ (: *pasilsėti*), *pāšokis* „šokių vakaras“ (: *pa <si> šokti*), *pāviešis* „paviešėjimas, viešnagė“ (: *paviešėti*), *pódūkis* „pašėlimas“ (: *padūkti*), *póelgis* „pasielgimas“ (: *pasielgti*), *póilsis* „pailsėjimas, atilsis“ (: *pailsėti*), *pókalbis* „pašnekesys“ (: *pa <si> kalbėti*), *pólinkis* „palinkimas, patraukimas“ (: *paliñkti*), *pópykis* „papykimas“ (: *papykti*), *póstovis* „pokaitis, perpietė; ilgesnė kariuomenės žygio pertrauka; karvės užtrūkimo laikas“ (: *pastovėti*), *póstūmis* „pa(si)stūmėjimas“ (: *pa <si> stūmti, -stūmė*), *pótraukis* „polinkis“ (: *patraukti*), *pótroškis* „troškimas, noras“ (: *patrókšti*);

b) su balsių kaita: *pāžvilgis* „žvilgsnis“ (: *pažvelgti*), *pójūdis* „pajudėjimas“ (: *pajudėti*), *pólaidis* „sniego, pašalo paleidimas“ (: *palėisti*), *póskrydis* „polėkis, fantazijos jėga“ (: *paskristi*), *pósūkis* „pa(si)sukimas“ (: *pa <si> sukti*);

są-, *san-*, *sam-* a) be balsių kaitos: *sąlėkis* „sąskrydis“ (: *sulėkti*), *sámbaudis* „slaptas susitarimas“ (: *susibaūsti*), *sámbrūzdis* „sąjūdis“ (: *subrūzti, -brūzda*), *sámplūdis* „suplūdimas“ (: *suplūsti*), *sángrūdis* „spūstis“ (: *susigrūsti*), *sángulis* „sugulimas, sanguliuavimas“ (: *sugulti*), *sánkrėtis* „sukrėtimas“ (: *sukrėsti*), *sąspyris* „ginčas, disputas“ (: *susispirti*);

b) su balsių kaita: *sąjūdis* „visuomeninis sujudimas“ (: *sujūsti*), *sąmygis* „sumigimas, visų miegojimo laikas“ (: *sumigti*), *sándėris* „susitarimas, šamokslas“ (: *su <si> derėti*), *sántoris* „veiksmas, kuriuo siekiama sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius“ (: *su <si> tarti*), *sąskrydis* „sulėkimas; suvažiavimas“ (: *suskristi*);

at-, *ato-*, *ata-* a) be balsių kaitos: *ātilsis* „poilsis“ (: *at <si> ilsėti*), *ātkirtis* „atkirtimas, atkertamas atsakymas“ (: *at <si> kiřsti*), *ātlyžis* „atsileidimas, nebepykimas“ (: *atlyžti*), *atódrėkis* (*atadrėkis*, *ādrėkis*) „atlydys, atšilimas“ (: *atidrėkti*), *atósūgis* „atسلūgimas“ (: *atسلūgti*), *atótrūkis* „atitrūkimas; atliekamas laikas“ (: *atitrūkti*), *ātpuolis* „atpėjama valandėlė; atkritimas (ligos); atodrėkis“ (: *atpūlti*);

b) su balsių kaita: *ātgūlis* „pogulis, antras atsigulimas ry tą, anksti kėlus“ (:at<si>gūlti), *ātkrytis* „antras susirgimas ta pačia liga; atodrėkis“ (:atkrīsti), *atōmētis* „atodrėkis“ (:atsimēsti), *ātžvilgis* „atsižvelgimas, atsižiūrėjimas; požiūris“ (:atsižvelgti);

į-, im- a) be balsių kaitos: *įbėgis* „įsibėgėjimas, įsilėkimas“ (:įsibėgti), *įdūkis* „įšėlimas, įnirtis“ (:įdūkti), *įkaušis* „įgėrimas“ (:įkaūšti), *įniršis* „įpykis, įnikimas, įkarštis“ (:įniŗšti), *įpuolis* (*įmpuolis*) „įsiveržimas“ (:įpūlti,-pūolė), *įšėlis* „įniršis, įpykimas“ (:įšėlti), *įširdis* „t. p.“ (:įšiŗsti), *įtūžis* „t. p.“ (:įtūŗti), *įvargis* „įvargimas, nuovargis“ (:įvaŗgti);

b) su balsių kaita: *įmygis* „kietas miegas“ (:įmįgti), *įsiūtis* „įniršimas“ (:įsiūsti);

iš- a) be balsių kaitos: *iškalkis* „alkis“ (:iškalkti), *išbėgis* „bėgsena, sugebėjimas bėgti“ (:išbėgti), *iškėpėpis* „oro iškėpimas iš plaučių“ (:iškėŗpti), *išpuolis* „nelauktas puolimas, priešiškas išsišokimas; atsitikimas, nuotykis; atspėjamas laikas“ (:išpūlti,-pūola);

b) su balsių kaita: *išlaidis* „išleidimas“ (:išlėisti), *iššūkis* „iššaukimas“ (:iššaukti), *išūgis* „subrendimas; drabužio išaugimas“ (:išdaugt);

nuo- a) be balsių kaitos: *nūoalpis* „apalpimas“ (:nualpti), *nūo puolis* „nukritimas; nurimimas; nelaimė, bėda“ (:nupūlti), *nūoslūgis* „nusekimas“ (:nūslūgti), *nūosmukis* „nykimas, dekadansas“ (:nūsmūkti), *nūovargis* „pavargimas“ (:nuvaŗgti);

b) su balsių kaita: *nūomygis* „pirmasis miegas“ (:nūmįgti);

už- a) be balsių kaitos: *užmojis* „užsimojimas, veikimo apimtis“ (:uŗsimōti), *uŗpuolis* „uŗpuolimas“ (:uŗpūlti,-pūolė), *uŗstojis* „apsauga, priedanga“ (:uŗstōti);

b) su balsių kaita: *uŗtrūkis* „uŗtrukimas, gaištis“ (:uŗŗrūkti);

ant- a) be balsių kaitos: *antplūdis* „uŗplūdimas“ (:antplūsti), *antpuolis* „puolimas, ataka; įkarštis (darbu)“ (:antpūlti,-pūolė);

b) su balsių kaita: *antŗkrydis* „uŗskridimas (lėktuvų, paukŗčių)“ (:antŗkrīsti);

per- a) be balsių kaitos: *pėŗpykis* „perpykimas, itūŗis“ (:pėŗpykti), *pėŗstojis* „pertrauka, paliova“ (:pėŗstoti);

b) su balsių kaita: *pėŗtrūkis* „atvanga, perstogė, paliova“ (:pėŗŗraukti);

prie-, pri- a) be balsių kaitos: *prieŗokis* „prieŗokimas, priepuolis“ (:prieŗōkti), *priŗkalbis* „prieŗkinimas“ (:priŗkalbėti);

b) su balsių kaita: *prietėmis* „prieblanda“ (:prietėmti);

pro- (be balsių kaitos): *prōŗrūkis* „prasiveržimas, sąjūdis; įpykis, užsidegimas“ (:prairūkti);

apy- (be balsių kaitos): *apųbėgis* „apibėgimas, dangaus kūno vienas apskriejimas“ (:apibėgti);

ne-prie- (be balsių kaitos): *neprielėkis* „kulkos ar artilerijos sviedinio nenulėkimas iki taikinio“ (:neprilėkti).

2) Veiksmaŗodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *bėgis* „bėgimas; eiga (laiko); tekėjimas, liejimasis“ (:bėgti), *dūkis* „dūkas, siutas; siautimas“ (:dūkti), *dūris* „dūrimas“ (:dūŗti, dūŗė), *grėbis* „grėbimas“ (:grėbti), *grūdis* „grūdimasis, spūstis“ (:grūsti<s>), *ŗris*

„vienas pasiyrimas irklais“ (:trti<s>, ýrė<si>), *kiřpis* „kirpimas; vienas įkirpimas žirkklėmis“ (:kiřpti), *kiřtis* „kirtimas, smūgis“ (:kiřsti), *klýkis* „klykimas“ (:klýkti), *lėkis* „skrydis, lėkimas“ (:lėkti), *pūtis* „pūtimas“ (:pūsti), *siaūtis* „dūkimas“ (:siaūsti), *slėgis* „slėgimas“ (:slėgti), *spýris* „spyrimas“ (:spirti, spýrė), *sprūdis* „sprūdimas; (geol.) sluoksnių pertrūkimas ir paslinkimas“ (:sprūsti), *stūmis* „(pa)stūmimas“ (:stūmti, stūmė), *šokis* „šuoelis; pagal muziką šokamas žaidimas“ (:šokti), *švilpis* „švilpimas“ (:švilpti), *traūkis* „traukimas, pūtimas“ (:traukti), *tūžis* „pyktis“ (:tūžti), *ūžis* „ūžesys, ūžimas“ (:ūžti), *vėmis* „vėmimas“ (:vėmti), *viřtis* „virtimas, griuvinas“ (:viřsti), *žnybis* „žnybimas“ (:žnybti);

b) su balsių kaita: *čiužis* „čiuožimas, čiaužimas“ (:čiuožti), *guōlis* „gulėjimas, miegas“ (:gulėti), *knýsis* „knisimas“ (:knłsti), *lyžis* „lyžtelėjimas“ (:ližėti), *skrýdis* „skridimas“ (:skriřti), *smūgis* „staigus, stiprus sudavimas, kirtis; ataka; apopleksija“ (:smogti), *spiūwis* „(nusi)spiovinas“ (:spidauti), *spūdis* „(pa)spaudimas“ (:spáusti), *sūkis* „sukimas, apsisukimas; svaigulys, sukinyš“ (:sukti), *šūkis* „1. šauksmas; lozungas, devizas; 2. šuoelis“ (:1. šaukti; 2. šokti), *výris* „1. virimas; 2. vėrimas“ (:1. virti; 2. vėrti), *žvilgis* „žvelgimas, žvilgsnis“ (:žvelgti).

Kitą nemažą -is galūnės veiksmazodinių vedinių grupę sudaro veiksmo rezultato pavadinimai, pvz.:

1) Veiksmazodžių su priešdėliais vediniai:

į-, im- a) be balsių kaitos: *įdubis* „įdubimas, įlinkis“ (:įdubti), *įkirtis* „įkirtimo vieta, įkirstinė žaizda“ (:įkiřsti), *įlinkis* „įdubusi paviršiaus dalis; vingis“ (:įliņkti), *įlūžis* „įlūžimas, įlūžusi vieta“ (:įlūžti), *įpuolis* (*impuolis*) „įdubis“ (:įpulti), *įsalis* „saldumas, įsalimas“ (:įsalti), *įskiepis* „įskiepijamoji šakelė ar pumpuras“ (:įskiepiti);

b) su balsių kaita: *įgūdis* „kartojimu įgytas sugebėjimas, įpratimas“ (:įgūsti), *įprotis* „papratimas, įprastas dalykas“ (:įprąsti), *įrajis* (į-) „įrytas daiktas“ (:įrýti), *įšolis* „pašalas“ (:įšalti);

iš- a) be balsių kaitos: *išaugis* „augimo rezultatas, kiek paaugta; augumas, ūgis; navikas, auglys“ (:išaugti), *išdirbis* „tai, kas išdirbta, baigta produkcija“ (:išdirbti), *išlinkis* „išlinkimas, išlinkusi vieta, vingis“ (:išliņkti), *išlošis* „kas išlošta, laimėjimas“ (:išlōsti);

b) su balsių kaita: *iškyšis* „(iš)kyšulys“ (:iš<si>kłsti), *išmilžis* „primelžto pieno kiekis“ (:išmélžti), *ištakis* (*ištėkis*, *ištekis*) „iš upės ar balos ištekančias upeliukas“ (:išteketi);

po-, pa- a) be balsių kaitos: *pagrądis* „iš pagrandų iškeptas kepalėlis“ (:pagrąndyti), *póplūdis* „išplūdęs vanduo“ (:paplūsti), *pósakis* „frazė, pasakymas“ (:pasakýti), *pótyris* „kas patirta, patyrimo rezultatas“ (:patirti,-týrė);

b) su balsių kaita: *pāryšis* „ant kaklo nešiojama skepetaitė, pakaklinis“ (:parłsti), *pójūtis* „pajutimo rezultatas“ (:pajūsti), *pósūkis* „kelio vingis“ (:pa<si>sukti);

už-, užu- a) su balsių kaita: *uždarbis* „uždirbti pinigai, pelnas“ (:uždąrbti), *uždoris* „uždaroma patalpa; užtvaras“ (:uždarýti), *užsūkis* (*užū-*) „užsukimas, vingis“ (:už<si>sukti);

b) be balsių kaitos: *užkandis* „valgis, kurį valgo gerdami; kur nors einant įsidedamas valgis“ (:užkąsti);

nuo- a) be balsių kaitos: *núobėgis* „kas nutekėję“ (: *nubėgti*), *núodžiūvis* „dėi nudžiūvimo sumažėjęs svoris“ (: *nudžiūti*), *núoraudis* „raudonis, paraudimas“ (: *nuraūsti*);

b) su balsių kaita: *núolydis* „nuožulnumas, nuotakuma“ (: *nusilėisti*);

prie- a) be balsių kaitos: *priepirkis* „pripirkamos kortos (lošiant)“ (: *pri-<si>piřkti*), *prietyris* „patirtis, įgūdis“ (: *priřti,-týrė*);

b) su balsių kaita: *prtekėpis* „užkepamas duonos svoris, palyginus su miltų svoriu“ (: *prikėpti*);

per- a) be balsių kaitos: *pėrlinkis* „įlinkis, nulinkusi vieta“ (: *pėrlinkti*);

b) su balsių kaita: *pėrdoris* „pertvaras“ (: *pėrdaryti*);

są-, sam- a) be balsių kaitos: *sąsiauris* „siaura vandens juosta, jungianti didesnius vandenius“ (: *sustaurėti*);

b) su balsių kaita: *sámbaris* „sudėti daiktai, pinigai“ (: *subėrti*);

at- (su balsių kaita): *atlykis* „likusioji dalis, liekana“ (: *atlįkti*);

pra- (su balsių kaita): *pradárbis* „plėšinys, pradirbtas dirvonas“ (: *pradírbiti*).

2) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *brėžis* „įbrėžimas, randas, žaizda; brūkšnys“ (: *brėžti*), *dūris* „dygsnis“ (: *dūrti, dūrė*), *gnýbis* „gnybimo žymė; kas atgnybta, trupučiu-kas“ (: *gnýbti*), *grōbis* „kas pagrobta, laimikis“ (: *grōbti*), *kāsīs* „kasimas gilumo per kastuvą“ (: *kàsti*), *kiřpis* „įkirptas, įrėstas ženklas; padarytas nelygumas kerpant plaukus“ (: *kiřpti*), *lūžis* „lūžimo vieta“ (: *lūžti*), *raūsis* „išrausta duobė“ (: *raūsti*), *rúopīs* „iš žemių supiltas rūšys per žiemą bulvėms laikyti“ (: *ruōpti*), *skrōdis* „piūvis, skrodimo vieta“ (: *skrōsti*), *sprōgis* „sprogymė, plyšys“ (: *sprōgti*), *sriėgiai* „sraigto įpiovos“ (: *sriėgti*);

b) su balsių kaita: *dōvis* „daviny; išmokama dalis“ (: *dūoti*), *gniūžis* „gniu-žulas, gabalas, gniūžtė“ (: *gniūžti*), *kėpis* „kepaišis; su varške ar kanapių pie-nu iškeptas kepiny; vienu sykiu iškeptas duonos kiekis“ (: *kėpti*), *krūvis* „kas įkrauta, krova; atliekamo darbo kiekis; elektros kiekis kūne“ (: *kráuti*), *lýkis* „liekana, likutis“ (: *lįkti*), *piūvis* „įpiovimas, perpiovimas“ (: *piáuti*), *riñtis* „įren-timas, rantis; sriegis; sienoje užrentimas sąsparai“ (: *rėsti*), *šniūkis* „uostomo tabako žiupsnis“ (: *šniáukti*), *tėpis* „tiriamos medžiagos sluoksnelis, užteptas ant stiklo, tepinėlis“ (: *tėpti*), *týnis* „sutinimas, patinimas“ (: *tñnti*).

Retesni yra veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimai, kurie, paprastai, daromi (be šaknies balsių kaitos) iš veiksmažodžių, neturinčių prieš-dėlių. Šios grupės vediniai dažniau yra menkinamosios reikšmės ir turi dviejų gimininių formas (šalia yra vartojamos galūnės *-ė* daiktavardžių moteriškosios giminės formas). Pavyzdžiui:

kliģždis,-ė „kas išklėręs, išklėbęs“ (: *kliģžti, kliģždėti*), *knākis,-ė* „kas per nosį šneka“ (: *knakėti*), *lūzgis,-ė* „nulėpaušis; apsilėidėlis, driskis“ (: *lūzgti*), *młzgis,-ė* „nerimtas žmogus, pliuškis“ (: *mizgúoti*), *šiūris,-ė* „kas pasišiaušęs“ (: *šiūrti*), *šiūrpis,-ė* „pašiūrpėlis“ (: *šiūrpti*), *žliuñbis,-ė* „verksnys“ (: *žliuñbiti*).

Tačiau tokie vediniai gali būti virtę ir įprastiniais kokių nors gyvių (kartais augalų ar net šiaip daiktų) pavadinimais be menkinamosios reikšmės, turinčiais tik vienos giminės formas, pvz.:

kłbis „varnalėša“ (: *kłbiti*), *kliūkis (kliuñkis)* „nusekęs, sugedęs kiaušinis“ (: *kliu<n>kėti*), *krūpis* „rupūžė“ (: *krūpti*), *siūpis* „klykis (Buteo)“ (: *suōpti*),

šiurpis „ėziagalvis (Sparganium)“ (:šiuŕpti), *švilpis* „juodgalvė sniegena (Pyrrhula pyrrhula)“ (:švilpti).

Nedaug tėra galūnės *-is* įrankių pavadinimų, pvz.:

1) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

už- a) su balsių kaita: *uždoris* „prietasis uždaryti, skląstis, užraktas“ (:uždarýti), *užkolis* „kaištis“ (:užkálti);

b) be balsių kaitos: *užvarstis* „batų užvarstomasis raištis“ (:užvárstyti);

pa- a) be balsių kaitos: *pāspyris* „ramstis“ (:paspírti,-spýrė);

b) su balsių kaita: *pavādis* „virvė arkliui vesti“ (:pavėsti);

at- (be balsių kaitos): *ātspyris* „ramstis“ (:atspírti,-spýrė);

prie- (be balsių kaitos?): *prieviržis* „pagalys vežimui priveržti“ (:priviržėti, priveržti).

2) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *švilpis* „švilpynė“ (:švilpti), *velkis* „kurpalis, ant kurio tempiama sušlapinta oda“ (:vilkti, velka);

b) su balsių kaita: *kýšis* „kaištis, skląstis“ (:kłšti), *nėšiai* „naščiai“ (:nėšti).

Vieną kitą galūnės *-is* vedinį dar galima skirti prie veiksmažodinių vietos pavadinimų, pvz.:

1) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *būvis* „buvamoji vieta, buveinė“ (:būti), *pióvis* „piaunamas ar nupiautas pievos, javų plotas“ (:piáuti, pióvė);

b) su balsių kaita: *brýdis* „brendamoji vieta, brasta“ (:brįsti), *guólis* „gulimoji vieta, migis“ (:gulėti).

2) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

nuo- (be balsių kaitos): *núobėgis* „nuolaidi vieta, kuria vanduo nubėga“ (:nubėgti);

pro- (su balsių kaita): *prótėkis* „skylė, pro kurią teka vanduo“ (:pratekėti).

Iš būdvardžių padarytųjų galūnės *-is* vedinių didžioji pusė yra aiškūs būdvardžių abstraktai. Apie 90% tos reikšmės vedinių šaknies balsiais nesiskiria nuo būdvardžių. Visada būdami antrosios kirčiuotės, tokie vediniai savo priegaidė sutampa su tvirtagalės ir trumpinės šaknies ketvirtosios kirčiuotės būdvardžiais, tačiau skiriasi nuo tvirtapradės šaknies būdvardžių, vietoj tvirtapradės priegaidės gaudami tvirtagalę³. Pavyzdžiui:

1) be balsių kaitos:

a) be metatonijos: *aitris* „aitrumas“ (:aitrūs, aitrų), *aňkstis* (:aňkstu), *biaūris* (:biaūru), *blógis* (:blógas), *dróvis* (:dróvu), *geltis* (:geltas), *graūdis* (:graūdu), *greitis* (:greitas), *kreivis* (:kreivas), *kuřtis* (:kuřcias), *puķis* (:puķu), *siaūris* (:siaūras), *skaūdis* (:skaūdu), *skeřsis* (:skeřsas), *smailis* (:smailų), *spařtis* (:spařtu), *staūbis* (:staūbu), *sūdris* (:sūdrų), *suňkis* (:suňku), *taūsis* (:taūsu), *tiūgis* (:tiūgu), *tūštis* (:tūščias), *vikris* (:vikru), *žvařbis* (:žvařbu);

b) su metatonija: *drýžis* (:drýžas), *gařdis* (:gárdų), *geltónis* (:geltónas), *grýnis* (:grýnas), *jaūnis* (:jaūmas), *kařtis* (:kártų), *kiėtis* (:kiėtas), *nuógis* (:núogas), *pūlkis* (:pūlkas), *plóķstis* (:plóķščias), *raīšis* (:raīšas, raīšas), *raudónis* (:raudónas), *rūštis* (:rūštu), *saldis* (:sáldų), *smūķis* (:smūķu), *stóris* (:stóras), *šáltis* (:šáltas), *tvirtis* (:tvirtas), *žýdris* (:žýdras);

³ Išimtį sudaro pora žodžių, kirčiuojančių priešdėlį: *núobodis* „nuobodumas“ (:nuobodūs), *núožambis* „nuožambumas“ (:nuožambūs).

2) su balsių kaita:

gėris (:gėras), *grōžis* (:gražūs), *mōžis* (:māžas), *pŷgis* (:pigūs), *skōnis* (:skanūs).

Likusieji būdvardiniai galūnės *-is* vediniai, paprastai, yra padaryti iš pirmosios linksniuotės (su vns. vrd. galūne *-as*) būdvardžių ir eina būdvardinės ypatybės turėtojų pavadinimais. Jie dažniausiai šaknies balsiais ir priegaidėmis nesiskiria nuo atitinkamų būdvardžių, šalia turi moteriškosios giminės formas ir žymi gyvulius ar žmones pagal jų spalvą ar kokią kitą išorės ypatybę (dažnai — kūno trūkumą). Pavyzdžiui:

bálnis,-ė „balnas galviją“ (:bálnas), *baūžis,-ė* „baužas (be ragų) galviją; plikis“ (:baūžas), *búolis,-ė* „baužas galviją“ (:búolas), *dėglis,-ė* „deglas meitėlis, degla kiaulė“ (:dėglas), *dvŷlis,-ė* „dvyklas (žalas) galviją“ (:dvŷklas), *geltis,-ė* „gelcius“ (:geltas), *ilgis,-ė* „ilgšis“ (:ilgas), *kėršis,-ė* „keršas gyvulys“ (:kėršas), *klyvis,-ė* „šleivys, klišis“ (:klyvas), *laukis,-ė* „balta kakta ar baltu snukiu gyvulys; plikis“ (:laukas), *lūtis,-ė* „trumpakojis“ (:lūtas), *palvis,-ė* „palvas gyvulys“ (:palvas), *raibis,-ė* „kas raibas“ (:raibas), *raūdis,-ė* „raudas gyvulys“ (:raūdas), *ruišis,-ė* „kas raišas“ (:ruišas), *rūsvis,-ė* „kas rusvas“ (:rūsvas), *sařtis,-ė* „sartas arklys, sarta kumelė“ (:sařtas), *striūkis,-ė* „kas trumpas“ (:striūkas), *šėmis,-ė* „šėmas galviją“ (:šėmas), *širvis,-ė* „širvas arklys, širva kumelė“ (:širvas), *šlyvis,-ė* „šleivys“ (:šlyvas), *šmūlis,-ė* „baužis“ (:šmūlas), *žilis,-ė* „kas žilais plaukais“ (:žilas), *žl̄bis,-ė* „spitris, neregys“ (:žl̄bas)⁴.

Retesni ir įvairesni yra panašios reikšmės vediniai, turintieji tik vyriškosios giminės formas ir žymintieji šiaip kokius negyvus daiktus⁵, pvz.:

dryžis „juosta, brūkšnys; dryžas audeklas“ (:dryžas), *gaĩlis* „durpynų augalas stipriu kvapu“ (:gailūs), *gėris* „turtas, gėrybė“ (:gėras), *raudōnis* „burokų sriuba; raudonas obuolys“ (:raudōnas), *kařšćiai* „šiltinė, karštligė; sausros“ (:kārštas), *rėtis* „išretintas miškelis“ ir *rėtis* „sietas“ (:rėtas), *skŷvis* „skystas daiktas, skystimas“ (:skŷstas).

Iš daiktavardžių padarytų galūnės *-is* vedinių yra kur kas mažiau negu iš būdvardžių. Vieni iš jų eina daiktavardinės ypatybės turėtojų pavadinimais, t. y. žymi daiktus ar gyvas būtybes pagal kurią nors į akis krintančią jų dalį ar šiaip kokią daiktiškai suprantamą ypatybę. Pavyzdžiui:

akuōtis,-ė „kas su akuotais“ (:akuōtas), *bařzdis* „šliužys (tokia žuvis); drėgnų vietų augalas (Heracleum sibiricum)“ (:barzdà), *gaūris* „kežys (Spergula)“ (:gaurai), *kuōdis,-ė* „kas su kuodu“ (:kuōdas), *plūskis,-ė* „kas su pluskomis, ilgaus plaukais“ (:plūskos), *skāris,-ė* „skarmalius“ (:skarà „skarmalas“), *vārpis* „varputis (piktžolė)“ (:vārpa).

Kitų vedinių santykis su pamatiniu žodžiu gali būti gana įvairus ir ne visada aiškiai jaučiamas, pvz.: *ėglis* „kadagys“ (:ėglė), *grúodis* „dvyliktasis metų mėnuo“ (:grúodas), *vandēnis* „vandens kipšas“ (:vanduō), *vasāriai* „pietūs“ ir *vasāris* „antrasis metų mėnuo“ (:vāsara).

⁴ Čia priklauso ir daiktavardis *jaūnis,-ė* „jaunesnysis, jauniklis, jaunėlis; jaunas sportininkas“, turintis skirtingą nuo pamatinio būdvardžio *jaūnas* priegaidę. Triskiemieniai vediniai *atžagāris,-ė* „kas atbulas, atvirksčias; priešgina“ (:atžagarias), *žabālis,-ė* „spangys, aklys“ (:žabalus) truputį išsiskiria iš čia minimų pavyzdžių savo kirčiu, kurio vieta nesutampa su atitinkamų būdvardžių kirčio vieta.

⁵ Kai kurie iš jų savo forma bei daryba nesiskiria nuo būdvardžių abstraktų ir gali būti atsiradę iš pastarųjų dėl reikšmės konkretėjimo.

Galūnė *-is* retkarčiais yra vartojama asmenų pavadinimuose, nurodančiuose asmens gyvenamąją vietą ir padarytuose iš tikrinių vietų vardų, plg. *linkūvis, -ė* „linkuvietis“ (: *Linkuvà*), *šedūvis, -ė* „šeduvietis“ (: *Šeduvà*)⁶.

Keletas galūnės *-is* vedinių yra padaryta iš dar kitokių kalbos dalių, daugiausia — iš įvardžių (kai kurie iš jų gali būti siejami ir su atitinkamaisrieveiksmiais), plg.: *kiškis* „kiek ko yra, kvantitetas“ (: *kiekas, kiek*), *kōkis* „kokybė“ (: *kōks*), *tiēkis* „duotasis kiekis, skaičius“ (: *tiēkas, tiēk*). Iš skaitvardžių padarytų vedinių pavyzdžiu gali eiti *ketviřtis* „ketvirtadalis“ (: *ketviřtas*).

Galūnės *-ys* (kuri yra kirčiuotasis galūnės *-is* variantas) vedinių didžioji pusė irgi yra padaryta iš veiksmažodžių. Čia gali būti išskiriamos kelios negausios darinių grupės, pvz.:

Veiksmo rezultato pavadinimai:

1) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *glėbỹs (klėbỹs)* „kas paimama vienu rankų apkabinimu“ (: *glėbti, klėbti*), *plyšỹs* „siauras įskilimas, įplyšimas“ (: *plyšti*);

b) su balsių kaita: *ryšỹs* „ryšulys“ (: *rišti*).

2) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

at- (be balsių kaitos): *atspindỹs* „daikto atvaizdas kokiame nors lygiame paviršiuje; atspindimojo dalyko kopija“ (: *at <si> spindėti*);

pa- (su balsių kaita): *paprōtỹs* „įprastas gyvenimo ar elgesio būdas, įprotis“ (: *paprāsti*).

Veiksmąžodinės ypatybės turėtojų pavadinimai:

1) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *gylỹs* „bimbalas, byzdėlė“ (: *gūlti, gūlė*), *plepỹs, -ė* „tauškalius, pleškynė“ (: *plepėti*), *vedỹs* „jaunikaitis“ (: *vėsti*);

b) su balsių kaita: *žynỹs, -ė* „kas viską žino, atspėja, pranašas; burtininkas, dvasininkas“ (: *žinōti*).

2) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

(be balsių kaitos) *neregỹs, -ė* „aklas žmogus“ (: *neregėti*).

Įrankių pavadinimai (be priešdėlių):

1) be balsių kaitos: *drėškỹs* „prietaisas žymėti sienojų suleidimams, stant trobą“ (: *drėksti*), *spyrỹs* „ramstis“ (: *spirti, spýrė*), *stabdỹs* „stabdomasis prietaisas“ (: *stabdyti*);

2) su balsių kaita: *ryšỹs* „raištis“ (: *rišti*).

Veiksmažodžių abstraktai (dažniausiai — oro atmainų pavadinimai, su priešdėliais):

at- (su balsių kaita): *atlydỹs* „atodrėkis“ (: *at <si> léisti*), *atšolỹs* „atšalimas, šalna“ (: *atšālti*);

pa- (be balsių kaitos): *pamurỹs* „rudens ar pavasario kelių pabiurimas“ (: *pamūrėti*).

Iš būdvardžių padarytieji galūnės *-ys* vediniai eina būdvardinės ypatybės turėtojų pavadinimais. Jie beveik visi yra padaryti iš ketvirtosios

⁶ Šitokia daryba tepažįstama vidurio Lietuvoje (labiau į šiaurę). Tačiau ir čia plačiau yra vartojami tos reikšmės priesaginiai dariniai (daugiausia su priesaga *-ietis*), o galūnės *-is* vedinius įprasta vartoti tik šalia kai kurių vietovardžių, ypač turinčių priesagą *-uva* (plg. dar *ragūvis* : *Raguvà*, bet ir *baisogālis* : *Baisōgala*).

kirčiuotės būdvardžių (dažniausiai priklausančių pirmajai linksniuotei) ir nuo pastarųjų nei šaknies balsiais, nei priegaide nesiskiria⁷. Pavyzdžiui:

aklỹs, -ė „neregys, žabalius“ (: *ãklas*), *bailỹs*, -ė „baikštuolis“ (: *bailũs*), *greblỹs*, -ė „šveplys“ (: *grẽblas*), *kleivỹs*, -ė „kreivakojis, šleivys“ (: *kleĩvas*), *kvailỹs*, -ė „kvailas žmogus“ (: *kvãilas*), *laukỹs* „cinoris (juodas, balta kakta vandens paukštis)“ (: *laũkas*), *mišrỹs*, -ė „hibridas“ (: *mišrũs*), *šnairỹs*, -ė „kas šnairas, žvairys“ (: *šnãiras*), *veblỹs*, -ė „šveplys“ (: *vẽblas*), *žebrỹs*, -ė „kas žebbras“ (: *žẽbras*), *žvairỹs*, -ė „žvairakis“ (: *žvãiras*).

Panašiai iš daiktavardžių padarytieji tos galūnės vediniai, paprastai, eina daiktavardinės ypatybės (dažniausiai išorinės) turėtojų pavadinimais, pvz.:

gaurỹs, -ė „gauruočius“ (: *gaurãi*), *kuodỹs* „kuoduotasis vieversys“ (: *kuõdas*), *lukštỹs* „sumuštas kiaušinis, kiužis“ (: *lũkštas*), *šlakỹs* „upėtakis“ (: *šlãkas*), *žirklỹs* „toks vabalėlis (Forficula auricularia)“ (: *žĩrklẽs*); vidinę ypatybę iškelia *sapnỹs*, -ė „kas ką daro kaip sapne, išsiblaškęs“ (: *sãpnas*).

Lyg atskirą pogrupį čia sudaro vėjų pavadinimai pagal pasaulio šalis:

pietỹs „pietų vėjas“ (: *piẽtũs*), *rytỹs* (: *rytãi*), *šiaurỹs* (: *šiãurẽ*) ir *žiemỹs* (: *žĩmiãi*).

Galūnės -as vediniai

Galūnė -as yra viena iš pačių dariųjų daiktavardžių galūnių: su ja yra sudaryta arti 19% visų dabartinės lietuvių kalbos galūnių darybos daiktavardžių. Išskyrus keletą būdvardinių vedinių, visi kiti šios galūnės daiktavardžiai yra padaryti iš veiksmazodžių.

Stambiausią grupę, apimančią ne mažiau kaip pusę visų veiksmazodinių vedinių, sudaro veiksmo rezultato (kartais — tik šiaip objekto, į kurį nukreiptas veiksmas) pavadinimai. Pavyzdžiui:

1) Veiksmazodžių su priešdėliais vediniai:

ĩ-, *ĩn-* a) be balsių kaitos: *ĩbraukai* „rąstai, kuriais užkraunami šulų tarpai sienoje; uniformos spalvoti įsiuvai, kantai“ (: *ĩbraũkti*), *ĩdaras* (: *ĩdaras*) „kimšinys, faršas“ (: *ĩdarỹti*), *ĩmainas* „mainais gautas daiktas; priedas prie maino“ (: *ĩmainỹti*), *ĩmaišas* „ĩmaišyta duonos ar ragaišio tešla; raugas, užminkalas; priemaiša“ (: *ĩmaišỹti*), *ĩpinas* (: *ĩpinas*) „kaspinas“ (: *ĩpĩnti*), *ĩrašas* „kas įrašyta, užrašas, antrašas“ (: *ĩrašỹti*), *ĩspaudas* „įspausta žymė“ (: *ĩspãusti*), *ĩšalas* „pašalas“ (: *ĩšãlti*), *ĩtaisas* „kas įtaisyta, prietaisas“ (: *ĩtaisyti*);

b) su balsių kaita: *ĩkaitas* „ĩkeistas daiktas, mainas; užstatas“ (: *ĩkeĩsti*), *ĩnaras* „pirštinė, ĩmaunama ĩ kitą pirštinę; ĩmegztas raštas; viržis, pakanktė“ (: *ĩnẽrti*), *ĩnašas* „vertingas laimėjimas, indėlis“ (: *ĩnẽsti*), *ĩnkilas* „ĩkeltas medyje namelis paukščiams ar avilys bitėms vilioti“ (: *ĩkẽlti*), *ĩntarpas* „ĩnfiksas; tarpinis sluoksnis“ (: *ĩ<si>teĩpti*), *ĩsagas* „ĩsegtas daiktas“ (: *ĩsẽgti*);

pa- a) be balsių kaitos: *pãdaras* „kas padaryta, sukurta“ (: *pãdarỹti*), *pãgrandãi* „tešlos išgrandos“ (: *pãgrãndyti*), *pãmušas* „pamušalas“ (: *pãmušti*), *pãpildas* „vanduo ar šiaip koks skystis, kuriuo puodas papildomas verdant“

⁷ Išimty: *aukštỹs* (*aũkštĩ*) „kortų dama, galvinis“ (: *ãukštas*), *luošỹs* (*luõši*), -ė „kas luošas“ (: *lũošas*).

(:papildyti), *pāritas* „kas po kuo paritama, padēlys“ (:paristi), *pāstatas* „statinys trobesys“ (:pastarýti), *pāšalas* „žemės išalimas“ (:pašalti), *pāšildās* „sušildytas apklotas, pasiimamas einant gūlti į šaltą kambarį“ (:pašildyti), *pāveldas* „kultūros ar buities paveldėtas dalykas, palikimas; organizmo paveldėtų savybių visuma“ (:paveldėti);

b) su balsių kaita: *pākaitas* „kuo kas pakeičiama“ (:pakeisti), *pālankas* „drabužio palenkimas“ (:paleñkti), *pāsagas* „apatinis sijonas; po arklio kanopa segama lenkta geležis“ (:pasėgti), *pāšvaitas* „šviesulys, šviesos dėmė fotografijos nuotraukoje“ (:pašviēsti), *pavalkai* „tokie pakinktai“ (:paviñkti);

už- a) be balsių kaitos: *ūžaras* „atarą“ (:užarti), *ūžkalas* „ant rogių stipinų užkalamas medis, kad balžienai geriau laikytųsi“ (:užkalti), *ūžmaišas* „užmaišyta duona“ (:užmaišyti), *ūžperas* „užperėtas kiaušinis“ (:užperėti), *ūžpilas* „kas ant ko užpilta, antpilas“ (:užpilti), *ūžraitas* „užraitytas ko nors galas“ (:užraityti, užriēsti), *ūžrašas* „irašas, antrašas; (dgs.) užsirašomos pastabos, atsiminimai“ (:užrašyti), *ūžtaisas* „šovinio vamzdelyje esanti greitai deganti ar sprogstamoji medžiaga“ (:užtaisyti);

b) su balsių kaita: *ūždrabas* „kas uždrebiama ant viršaus“ (:uždrēbti, uždrībti), *ūžlaidas* „stogo užleidimas (iš galo); kļojimo ar daržinės prieangis“ (:užlėisti), *ūžlankas* „užlenkiama skardinių daiktų siūlė, falcas“ (:užleñkti), *ūžpalas* „ledo antrūgos, amburgos, ampalas“ (:užpilti);

ap- a) su balsių kaita: *āpdagas* „nudegimo žaizda“ (:apdėgti), *āpgamas* „įgimta kūno žymė, intapas; apsigimimas, išvaizda“ (:apsigimti), *āplankas* „rogių balžienas; kepurės graižas; aplankalas, viršeliai“ (:apleñkti), *āptvaras* „aptverta ganykla, žardis“ (:aptvėrti), *āpvadas* „apsiuvimas, apylanka; miesto sienos, pilies tvora“ (:apvėsti);

b) be balsių kaitos: *āpkėpas* „puodingas“ (:apkėpti), *āpsiuvas* „drabužio pakraščio apsiuvimas; spragilo siaustuvės ar buožės galo apsiuvimas oda“ (:apsiūti, siūvo), *āpšalas* „lijundra, apskardas“ (:apšalti);

prie-, pri- a) be balsių kaitos: *prielipas* „kas prie šono prilipinama, verpiant prie siūlo prisukama driekia“ (:prilipti, prilipyti), *prierašas* „papildomas prirašymas gale teksto“ (:prirašyti), *priestatas* „pristatytas prie kokio trobesio pastatas“ (:pristarýti), *prietaisas* „aparatas“ (:pritaisyti);

b) su balsių kaita: *prienaras* „prie kojinių ar drabužio prinertoji nauja dalis“ (:prinėrti), *prisūkas* „pūlinys“ (:prisūkti);

at-, ata- a) be balsių kaitos: *ātliekas* „atliekalas, liekana“ (:atlikti), *ātraitas* „rankovės, kelnių atlankas“ (:atraityti, atriēsti), *ātskaras* „kas atskarę, spurgas“ (:atskarti), *ātspaudas* „įspaudimo žymė; naujai atskirai perspausdintas dalykas“ (:at<si>spáusti);

b) su balsių kaita: *atāvaras* „upės giluma, akivaras; neužšalanti, atsivėrusi vieta upėje, ežere; klampynė“ (:atsivėrti), *ātlaikas* „liekana, likutis, atmata“ (:atlikti);

pra- a) be balsių kaitos: *prākasas* „griovys, perkasas“ (:prakasti), *prarēžas* „kelnių, sijono ar kito drabužio praskėlimas“ (:prarēžti), *praskiēpas* „tarpas tarp ko nors, praskyrimas; prarēžas; praskalas“ (:praskiēpti);

b) su balsių kaita: *prāskalas* „lazda su praskeltu galu“ (:praskėlti), *prastūkas* „kelyje išsukta, išvažinėta duobė, pravėža“ (:prastūkti);

ant-, am- a) be balsių kaitos: *añtpilas* „saiko kaupas; kas ant uogų ar žolių užpilta, užpylus gautas gėrimas; užpiltas kelio sluoksnius“ (: *antpĩlti*), *añtsiuwas* „prisiūtas drabužio pagražinimas ar laipsnio ženklas“ (: *antstiũti,-siũwo*), *añstataas* „kas ant ko yra statoma ar pastatyta; visuomenės pažiūros bei institucijos“ (: *antstatũti*);

b) su balsių kaita: *añpalas* „užpalas“ (: *antpĩlti*);

per- a) be balsių kaitos: *pėrdaras* „pertvaras, sienelė“ (: *pėrdaryti*), *pėrkaas* „griovys, kanalas; ežero seklumose iškasta duobė žuvims gaudyti“ (: *pėrkasti*);

b) su balsių kaita: *pėrkolas* „užtvara žuvims gaudyti“ (: *pėrkalti*);

iš- a) be balsių kaitos: *ĩslaužas* „vėtralauža, išvarta; plėšinys kirtimų vietoje“ (: *ĩslaužti*), *ĩšrašas* „teksto ištrauka“ (: *ĩšrašũti*);

b) su balsių kaita: *ĩšnaršai* „ikrai; išneršti žuvų kiaušinėliai vandenyje“ (: *ĩšneřti*);

nuo- (be balsių kaitos): *nũorašas* „kopija“ (: *nũrašũti*), *nũospaudas* „atspaudas“ (: *nũspũusti*), *nũoviras* „nuoviralas“ (: *nũvĩrti*);

są-, san-, sam- a) be balsių kaitos: *sąmalas* „vasarai sumaltų miltų atsarga“ (: *sumĩlti*), *sąmpilas* „supilta miltų, javų ir kt. atsarga; supiltas kauburys“ (: *supĩlti*);

b) su balsių kaita: *sąmatas* „virvelė ar šikšnelė pavalkams suveržti pakinkius“ (: *sumėsti*).

2) Veiksmazodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *brĩzgas* „kas atbrizgęs, skarmalas, skarulys“ (: *brĩgzi*), *draikai* „išdraikyti šiaudai ar šienas, padraikos; kraikas, pakratai“ (: *draikũti*), *gráužas* „kas apgraužta, graužtas“ (: *gráužti*), *grũzdas* (*grũzdas*) „degėšiai; narsytinis, žagarėlis“ (: *grũzti*, *grũzda*; *grũzdėti*, *grũzda*), *ĩžškas* „ieškiny“ (: *ĩžškũti*), *kaũpas* „kas sukaupta, kauburys; viršum žemės supiltas daržovių rūšys“ (: *kaũpti*), *ližkas* „liekana, atlaikas“ (: *ližkti*, *ližka*), *maigai* „padraikos, sudraikyti šiaudai“ (: *maigũti*), *paĩsas* „nukulti miežių akuotai“ (: *paĩsũti*), *pėras* „bičių ar kitų vabzdžių auginamas kiaušinėlis; perimas kiaušinis“ (: *pėrėti*), *plėkai* „pelėšiai“ (: *plėkti*), *raĩzgaĩ* (*raĩzgai*) „kilpos paukščiams gaudyti“ (: *raĩzgũti*), *raĩngas* „ringė; (dgs.) rangyti papuošalai“ (: *raĩngũti*), *raũkas* „maišo ar sūrmaišio surauktoji vieta; (dgs.) storasis sūrio galas“ (: *raũkti*), *spĩrgas* „spirginys, kresna“ (: *spĩrgti*, *spĩrgėti*), *spurai* „atskarę audeklo galai, brizgai“ (: *spũrti*), *tāšas* „aptašytas pagalys, rąstelis“ (: *tařũti*), *vařvas* „lašas“ (: *vařvėti*), *vātulas* „gumulas, suvatulotas daiktas“ (: *vātulti*, *vātuloti*);

b) su balsių kaita: *blařkai* „išblokštų javų grūdai; išblokšti rugių ar kviečių pėdai“ (: *blĩkšti*), *braĩzgas* „atbraizga, skarulys“ (: *brĩgzi*), *brũožas* (*braĩžas*) „brūkšnys, ruožas“ (: *brėžti*), *grandai* „tam tikros lubos, grįslai; šakų, žabų paklotai po javais“ (: *grĩsti*), *grũžas* „nuograuža“ (: *gráužti*), *kařpas* „užkirtimas rąste, rantas“ (: *kiřpti*), *māzgas* „surišimas, sumezgimo vieta“ (: *mėgzi*), *nařšas* „žuvų ikrai“ (: *neřti*), *raĩntas* „įrentimas, įpiautas ženklas“ (: *rėžti*), *skliwĩbas* „atsklembta duonos riekė per kampa“ (: *sklewĩbti*), *skvařbas* „praskverbta vieta, grėžinys“ (: *skveřbti*), *tvānas* „patvinęs vanduo“ (: *tvĩnti*).

Antrąją veiksmazodinių galūnės *-as* vedinių grupę sudaro įrankių bei priemonių pavadinimai, pvz.:

1) Veiksmazodžių su priešdėliais vediniai:

pa- a) be balsių kaitos: *pablizgā* „kuo kas pablizginama, blizgučiai, blizgalai“ (: *pabližginti*), *pākabas* „kablys drabužiui pakabinti, pakabinoklis“ (: *pakabinti*), *pākalas* „pleištas“ (: *pakālti*), *pāpustas* „pustyklė, diržas skustuvui papustyti“ (: *papustyti*);

b) su balsių kaita: *pākilas* „ilga kartis sunkumams kilnoti“ (: *pakēlti*), *pāsparas* „priemonė kam paremti, paspirti; paramstis“ (: *paspirti*), *pāšvaitas* „kuo pasišviečiama, pasipuošiama, papuošalas“ (: *pa<si>šviešti*);

už- a) be balsių kaitos: *užbraukas* „jaujos kartis, kuri dedama prilaikyti iš šono sudžiautiems linams“ (: *užbraukti*), *užkabas* „durų kablys“ (: *užkabinti*), *užmovas* „makštis ant ko nors užmauti“ (: *užmāuti,-mōvē*), *užraukas* „virvelė ar siūlas kam suraukti“ (: *užraukti*), *užšovas* „prietaisas durims ar vartams užšauti“ (: *užšāuti,-šōvē*), *užvožas* „viršus kam užvožti, dangtis“ (: *užvōžti*);

b) su balsių kaita: *užsagas* „prietaisas užsegti“ (: *užsēgti*);

ap-, apy-, api- a) be balsių kaitos: *āpavas* „avalynė, apsiavimas“ (: *ap<si>-aūti*), *āpdaras* „drabužis; apkaustymas“ (: *apdaryti*), *āpgaubas* „gaubtas“ (: *apgaūbti*), *āpvožas* „kuo kas apvožiama“ (: *apvōžti*);

b) su balsių kaita: *apývvaras* (*apivvaras*) „vyžų ar naginių virvelė“ (: *apvėrti*);

ant- (be balsių kaitos): *añtspaudas* „įrankis tam tikram ženklui spausti“ (: *antspāusti*), *añtvožas* „viršus, dangtis“ (: *antvōžti*);

at- (be balsių kaitos): *ātlošas* „atrama, atkaltė“ (: *at<si>lōšti*), *ātmušas* „geležinkelio galo atrama vagonams sulaikyti“ (: *atmūšti*);

pra- (be balsių kaitos): *prākalkas* „įrankis skylėi prakalti; skylmušys“ (: *prakālti*), *prākuras* „kuo ugnis prakuriama (skalelės, skiedros, tošelės)“ (: *prakūrti*);

į- (be balsių kaitos): *įkurai* „malkos ugniai prakurti“ (: *įkūrti*);

san- (be balsių kaitos): *sānkabas* „sukabinamasis prietaisas“ (: *sukabinti*).

2) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *čiūlpas* „čiulpiukas, guminis spenys“ (: *čiūlpti*), *jūngas* „pakinktas jaučiams jungti, kinkyti; spragilo raištis“ (: *jūngti*), *kraīpas* „įrankis piūklo dantims kraipyti (takui išvesti)“ (: *kraipyti*), *pūstas* „papustas“ (: *pustyti*), *spaūdas* „štampos“ (: *spāusti*), *šluōstas* „škepeta šluostyti, mazgotė“ (: *šluostyti*), *vūstas* „vystyklas“ (: *vūstyti*), *žniāugas* „žviglius, brūzgulius“ (: *žniāugti*);

b) su balsių kaita: *kaišas* „stumdoma kartis spragai užkišti“ (: *klišti*), *raišas* „raištis“ (: *rišti*), *smaīgas* „smaigtis, baslys; iešmas“ (: *smeigti*), *švaitas* „prožektorius“ (: *šviešti*), *vaīkas* „kailiamautis“ (: *vilkti*), *vaīpas* „gairė kam užbesti, užvarpyti“ (: *veīpti*).

Galūnės *-as* veiksmažodžių abstraktai dažnai jau yra įgiję šiek tiek konkretumo ir pasitaiko, palyginti, kiek rečiau negu kitų iki šiol minėtų galūnių veiksmažodinių vedinių tarpe, pvz.:

1) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *dūkas* „siutimas, šėlimas“ (: *dūkti*), *dvōkas* „smarvė“ (: *dvōkti*), *juōkas* „juokimasis“ (: *juōktis*), *kiviīčas* „barnis, nesutikimas, ginčas“ (: *kiviīčytis*), *klaīkas* „baimė, išgastis“ (: *klaīkti* „baugu darytis“), *kliēdas* „kliedėjimas, kliedesys, klejojimas“ (: *kliedėti*), *nōras* „norėjimas“ (: *norėti*), *pēnas* „penėjimas“ (: *penėti*), *skuīdas* „skundimasis, nepasitenkinimo pareiškimas“ (: *skūstis*), *šēlas* „šėlimas, siutas“ (: *šēlti*), *širdai* „pyktis, barnis“ (: *šiřsti*), *šñbždas* „šnibž-

dėjimas, šnibždama kalba“ (:šnibždėti), šūtas „šutinimas, karštis“ (:šūsti), trauškas „trauksmas, skersvėjis“ (:traukti), žādas „žadėjimas“ (:žadėti);

b) su balsių kaita: kvāpas „kvepėjimas, aromatas“ (:kvepėti), nařtas „nirulys, užsispyrimas“ (:nūrsti „ožiutis“).

2) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

ap- (be balsių kaitos): aplankāi „ap(si)lankymas“ (:ap<si>lankyti), āpsakas „pasakojimas“ (:apsakyti), āpžadas „pasižadėjimas ką padaryti“ (:apsižadėti);

at- a) be balsių kaitos: ātklausas „atsiklausimas prekyboje; (dgs.) atsiklausimas dėl sutikimo priimti piršlius“ (:atsiklāusti), ātsakas „atsakymas“ (:atsakyti);

b) su balsių kaita: ātkvapās „atsikvėpimas, oro gavimas“ (:atsikvėpti);

į- a) be balsių kaitos: įžadas „pasižadėjimas, apžadas“ (:įsižadėti);

b) su balsių kaita: įgaidās „įsigeidimas“ (:įsigėsti);

ne- (be balsių kaitos): nėrimās „ramybės nebuvimas“ (:nerimti);

nuo- (su balsių kaita): nuovadas „nutekėjimas, nubėgimas“ (:nuvėsti);

pa- (be balsių kaitos): pavỹdas „pavydėjimas, pavyduliavimas“ (:pavydėti);

pri- (be balsių kaitos): prižadas „prižadėjimas, pažadas“ (:prižadėti);

uš- (su balsių kaita): ušgaidās „įnoris, geismas“ (:ušsigėsti).

Iš likusių -as galūnės veiksmažodinių vedinių kiek ryškiau dar išsiskiria veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimai (antrosios reikšmės daiktavardžiai dažnai būna bendrosios giminės), pvz.:

1) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: krāpštas „kas mėgsta smulkų darbą; kas ilgai krapštosi, čiupna“ (:krapštėti), pāistas „kas niekus kalba, sapalis“ (:pāistėti), sārgas „kas sergi, saugo; lytlauža“ (:sėrgėti), saūgas „toks futbolo ar ledo ritulio žaidėjas“ (:sāugoti), šniūras „kas sušniuręs, snudas“ (:šniūrėti), švaistas „kas švaistosi, vėjaveikis“ (:švaistėti), ūkas „baublys, būkas“ (:ūkti), žvalgas „karys, paskirtas žvalgyti priešo ar vietos; miškų prižiūrėtojas; (dgs.) ūkvaizdžiai“ (:žvalgyti)⁸;

b) su balsių kaita: nāras „žmogus, atliekantis povandeninius darbus; narūnas (vandens paukštis)“ (:nėrti), šliūžas „moliuskų rūšis“ (:šliaūžti).

2) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

pa-, po- (be balsių kaitos): pagỹras „pagyrūnas“ (:pasigirti,-gỹrė), palyda „palydovas (per senoviškas vestuves, laidotuves ir kt.)“ (:palydėti), pōjuoka „pajuokėjas“ (:pajuokti);

prie- a) be balsių kaitos: priekaras „prisikoręs, neatsitraukiantis, įkyrus draugas“ (:pristikarti);

b) su balsių kaita: prievaizdas „prižiūrėtojas“ (:priveizdėti);

uš- a) be balsių kaitos: ušvadas „pavaduotojas“ (:ušvaduoti);

b) su balsių kaita: ušvaizdas „prievaizdas“ (:ušveizdėti);

iš- (be balsių kaitos): išdaras „iškastruotas gyvulys, skapas“ (:išdarėti);

pra- (su balsių kaita): prānašas „ateities skelbėjas“ (:pranėšti).

⁸ Kai kurie šios grupės daiktavardžiai, susiję su garsažodiniais veiksmažodžiais, neturi pastariesiems būdingų priesagų, plg. krizas „kas nuolat krizena, juokiasi“ (:krizėnti), mėkas „mikčius, mekllys“ (:mekėnti, meknėnti), vėkas „t. p.“ (:vekėnti, vekėnti).

Visai nedaug tėra galūnės -as veiksmažodinių vedinių, kuriuos būtų galima skirti prie vietos pavadinimų (visi jie turi priešdėlius ir savo šaknies balsiais skiriasi nuo veiksmažodžių), pvz.:

at(a)- : atābradas (atābradas) „negili vieta, kur galima bristi, sekluma“ (: atbristi);

nuo- : nuotakas „upės baseinas; nutekamasis griovys“ (: nutekėti);

per- : pėrvalkas „sausuma, per kurią pervelkami laivai“ (: pėrėvilkti).

Kaip jau buvo minėta, šalia gausių veiksmažodinių vedinių yra vos keletas galūnės -as daiktavardžių, kurie gali būti siejami su būdvardžiais. Jie, paprastai, turi būdvardžių abstraktų reikšmę, plg. *apstas* „apstumas, gausumas“ (: apstūs), *atstas* „atstumas, nuotolis“ (: atstūs), *godas* „godumas, godulystė“ (: godūs), *narsas* „narsa, drąsa“ (: narsūs), *tvankas* „tvankumas“ (: tvankūs, bet šalia ir *tvenki* <s>); iš kitokių darinių plg. *aukstas* „antlubis; gyvenimas, etažas“ (: aukstas).

Galūnės -*ė* vediniai

Šios galūnės vediniai sudaro beveik 9% visų žinomesnių daiktavardžių, šiuo metu laikomų galūnių dariniais. Daugiau negu pusė galūnės -*ė* vedinių darybiškai siejasi su veiksmažodžiais, likusieji — su vardažodžiais.

Iš veiksmažodžių padarytieji šios galūnės daiktavardžiai gal kiek labiau yra linkę leksikalizuotis negu anksčiau aptartų galūnių dariniai (net ir galūnės -as, kur šis polinkis irgi stiprokas). Tad tokių daiktavardžių, kurių reikšmė, išplaukianti iš jų darybos, šiandien jau yra gerokai išblukusi, nustelbta individualios leksinės reikšmės ir sunkiai suvokiama, tačiau kurie dar nėra visai supaprastėję ir dar gali būti skiriami prie galūnių darybos daiktavardžių, čia yra, palyginti, daugiau negu kitų galūnių darinių tarpe⁹. Vis dėlto daugumos galūnės -*ė* veiksmažodinių vedinių darybinė reikšmė tebėra daugiau ar mažiau aiški, ir jie gali būti skirstomi į smulkesnes grupes panašiai kaip ir kitų galūnių dariniai.

Pagal darinių skaičių pirmoji vieta čia tenka veiksmo rezultato pavadinimams, pvz.:

1) Veiksmažodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *dūbė* „įdubimas“ (: dūbti), *grėbstės* „nuogrėbos, stambūs pelai“ (: grėbstėti), *gremžė* „lietaus vandens išgraužtas griovys“ (: gremžti), *gūžė* „kopūsto galva“ (: gūžtis), *kūlė* „kuliamieji javai“ (: kūlti, kūlė), *lūžė* „lūžtėvė“ (: lūžti), *nārplė* „kilpa, paspendžiamā kiškiams“ (: nārplioti), *pynė* „nupinta juosta“ (: plnti, pynė), *pliūrė* „skystas purvas“ (: pliūrti), *riekė* „nuo kepalo atpiautas plonas duonos gabalas“ (: riėkti), *skrodė* „vandens išneštas griovys ar duobė; gili provėža“ (: skrosti), *šliuožė* „šliūžė, šliūožimo pėdsakas“ (: šliūožti), *trynė* „pritrinta pūslė, nuospauda, sąvėlė“ (: trynti), *troškė* „troškintos bulvės“ (: trokti, troknti), *šliogė* „čiurkšlė“ (: šliogti);

b) su balsių kaita: *brydė* „bridimo pėdsakas, šliūžė“ (: bristi), *čiūžė* „šliūžė“ (: čiūžti).

⁹ Turima galvoje tokie pavyzdžiai, kaip *garož* „šlovė, geras vardas“ (: geřbti), *rinė* „ratelio špulė; prietaisas vielai, laidui suvynioti“ (: risti, rieitėti), *sąmonė* „sugebėjimas galvoti, išisąmoninta būtis“ (: sumānyti), *vėžė* „provėža“ (: vėžti, vāziūoti) ir pan.

2) Veiksmazodžių su priešdėliais vediniai:

per- (su balsių kaita): *pérmétė* „klaida, padaryta siūlus metant ant mestuvų, perlanka; svirties permata“ (: *pérmesti*);

pra- (su balsių kaita): *prāmonė* „prasimanymas, pramoga“ (: *pra <si> manyti*);

sq- (be balsių kaitos): *sqvėlė* „nuospauda; atmirkę nešvarumai, kurie veliasi, trinant odą“ (: *svėlti*).

Veiksmazodinės ypatybės turėtojų pavadinimai (kartu su *retais* veikėjų pavadinimais), paprastai, yra daromi iš veiksmazodžių, neturinčių priešdėlių, ir be šaknies balsių kaitos, pvz.:

blizgė „saulaužvė; nerimta moteris, pliuškė“ (: *blizgėti*), *čirškė* „rėksnys, čirškynė; sausa pušies ar eglės šakelė, spyglys“ (: *čirškėti*), *gaudė* „mėšlinė muse-lė“ (: *gaūsti*), *glėbė* „kazlėkas“ (: *glėbti*), *krūpė* „rupūžė“ (: *krūpti*), *kvākšė* „pe-rekšlė, kvaksinti višta“ (: *kvākšėti*), *skėtė* „toks ketursparnis vabzdys, žirgelis“ (: *skėsti*), *slaūgė* „ligonių slaugytoja“ (: *slaugyti*), *snaūdė* „kiaulpienė“ (: *snāusti*), *spjūgsė* „maža, vos spygsinti lempelė be cilindro“ (: *spjūgsėti*, *spjūgsoti*), *spjūngsė* „t. p.“ (: *spjūngsėti*), *šiaušė* „kas šiaušiasi, pasipūtėlis, pikčiurna“ (: *šiauštis*), *šiūrė* „tokia kerpė (Cladonia)“ (: *šiūrti*), *žibė* „maža, be stikliuko lempelė“ (: *žibėti*)¹⁰.

Tolimesnę galūnės *-ė* vedinių grupę sudaro veiksmazodžių abstrak-tai, pvz.:

1) Veiksmazodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *bėgė* „bėgsena“ (: *bėgti*), *mynė* „linų mynimo metas, mynimas“ (: *minti*, *mynė*), *puikė* „puikybė, išdidumas“ (: *puikti*), *sopė* „skaudė-jimas, sopulys“ (: *sopėti*), *šerė* „liuoba, šėrimas“ (: *šerti*, *šerė*), *viėšės* „viešėji-mas, viešnagė“ (: *viešėti*);

b) su balsių kaita: *mōlė* „malimas“ (: *mālti*), *orė* (*ōrė*) „arimas“ (: *ārti*).

2) Veiksmazodžių su priešdėliais vediniai:

į- (be balsių kaitos): *įkūrės* „įkurtuvės“ (: *į <si> kūrėti*, *kūrė*);

iš- (su balsių kaita): *išmonė* „išmanymas, supratimas“ (: *išmanyti*); plg. ir *neišmonė* „neišmanymas“ (: *neišmanyti*);

nuo- (be balsių kaitos): *nuomonė* „numanymas, nuovoka“ (: *numanyti*);

per- (be balsių kaitos): *pėrgalė* „laimėjimas, priešų nugalėjimas“ (: *pėrgalėti*).

Maždaug tiek pat daiktavardžių turi paskutinioji galūnės *-ė* veiksmazodinių vedinių grupė, į kurią įeina įrankių pavadinimai, pvz.:

1) Veiksmazodžių be priešdėlių vediniai:

a) be balsių kaitos: *dildė* „įrankis geležiai dildyti, brūžiklis“ (: *dildyti*), *gruždė* „skalbinių grumdomoji rumbuota lenta, grumdynė“ (: *grūmdyti*), *sėgė* „metalinis kabliukas drabužiams susegti, kabė“ (: *sėgti*), *sėmė* „prietaisas semti, semtuvas“ (: *sėmti*), *sklendė* „sklāstis, stūma“ (: *sklėsti*), *smeigė* „smeigtukas, segtukas“ (: *smeigti*), *šluōstė* „skepeta šluostyti, mazgotė“ (: *šluōstyti*), *velkė*

¹⁰ Į šios grupės daiktavardžius panašūs yra tokie onomatopėjiniai dariniai, kaip *cibė* „ožka“ (*icibā* — ožkų šaukiamasis ar varomasis žodelis), *čiūkė* (*čiūkė*) „kiaulė“ (*ičiūk*, *čiūk*), *šlėpė* „šliurė“ (*išlėp <t>*, *šlėpsėti*).

„tokios rogės šienui iš balos ar akmenims vilkti, akėčioms vežti, valkčiai“ (:vilkti, *vėlka*), *vėrė* „senovinis prietaisas durims varstyti, vyrius“ (:vėrti, *vėrė*);

b) su balsių kaita: *šliaužė* „prietaisas, pavažėlė, ant kurios kas šliaužia“ (:šliaužti).

2) Veiksmažodžių su priešdėliais vediniai:

at- (be balsių kaitos): *atkaltė* „kėdės atrama, atlošas“ (:at<si>*kalti*);

pa- (be balsių kaitos): *pašluostė* „skarulys pašluostyti, mazgotė“ (:pašluos-*tyti*).

Iš būdvardžių padarytieji galūnės -ė daiktavardžiai dažniausiai eina būdvardinės ypatybės turėtojų – paprastai, kokių nors negyvų daiktų – pavadinimais. Tokių darinių šaknis, paprastai, turi tvirtagalę ar trumpinę priegaidę. Pavyzdžiai:

bligė „trumpa uodega, kasa ar trumpas drabužis“ (:bligas), *juodės* „juodi dažai“ (:juodas), *kreivė* „kreivoji (linija)“ (:kreivas), *lėkštė* „lėkštas dubuo“ (:lėkštas), *plikė* „plika galva“ (:plikas), *plōkštė* „nepribrendusi, plokščia žirnių ankštis; plonas, plokščias daiktas, lenta“ (:plōkščias), *raudonė* „tokia odos liga (erythema)“ (:raudonas), *saldė* „daigintų rugių miltų gira ar košė; nerūgusi duona ar susalęs pyragas“ (:saldus), *skaidrė* „peršviečiamas popierius kopijuoti“ (:skaidrus), *skešė* „skersinis; senovinis dryžuotas sijonas“ (:skešas), *striukė* „trumpikė, bliuzė; vienarankis dalgis (striuku kotu)“ (:striukas), *tiesė* „tiesioji (linija)“ (:tiesus), *trūpė* „trumpas drabužis, trumpikė, palaidinukė“ (:trūmpas), *žydrė* „šyiesiai mėlynos spalvos dažai“ (:žydras), *žilė* „žila galva“ (:žilas).

Kai kurie panašūs dariniai gali būti laikomi vietos pavadinimais, pvz.:

gylė (su balsių kaita) „giluma, gelmė“ (:gilus), *grūnė* (*grinė*) „plika pieva“ (:grūnas), *grūnė* „plika, netikusi pieva ar ganykla“ (:grūnas „plikas“), *nuošalė* „užkampis, nuošali vieta“ (:nuošalus), *plūnė* (be metatonijos!) „lyguma, dykuma“ (:plūnas).

Visai nedaug tėra galūnės -ė būdvardžių abstraktų, pvz.:

kaltė (*kaltė*) „kaltybė“ (:kaltas), *vertė* „vertybė, vertingumas“ (:vėrtas), *žilė* „žilumas“ (:žilas).

Iš daiktavardžių padarytieji galūnės -ė vediniai – jų yra beveik tiek pat, kiek ir būdvardinių – dažniausiai eina daiktavardinės ypatybės turėtojų pavadinimais. Jie, paprastai, remiasi tokiais pamatiniais daiktavardžiais, kurie pasako pavadinamajam dalykui būdingą dalį bei medžiagą (a), vietos atžvilgiu susijusį daiktą (b) ar daiktą, panašų į pavadinamąjį (c), pvz.:

a) *duūblė* „dumblo žemė“ (:duūblas), *mólė* „žemė prie molio, moliena“ (:mólis), *piēnė* „tokia piktžolė“ (:piēnas,-ai), *pūkė* „balos žolė pūkuotomis sėklomis, švylys“ (:pūkas), *raumėnė* „nesusmulkinta gyvulio nugarinės dešra“ (:raumuo), *rūdė* „pelkėta žemė su durpių priemaiša“ (:rūdà), *šūlė* „statinaitė“ (:šūlas);

b) *akmėnė* „kultupis“ (:akmuo), *laūgė* „lentynėlė viršuje lango“ (:laūgas), *samānė* „laukinė bitė, kamanė“ (:sāmana), *smiltė* „toks smėlynų augalas (Arenaria)“ (:smiltis), *vandėnė* „pasakiška vandens būtybė, undinė“ (:vanduo)¹¹;

¹¹ Kitoks yra žodis *virālė* „viralų, valgymų sandėlis“ (:virālas), kurį jau galima laikyti vietos pavadinimu.

c) *miltė* „toks parazitinis grybas“ (:*miltai*), *šiliņgė* „raktažolinių šeimos žolė apskritais lapais“ (:*šlingas*), *tūbė* „plaukuota, stambi vaistinė žolė (Verbascum)“ (:*tūbas*).

Atskirą galūnės -ė vedinių grupę sudaro gyvulių (rečiau — paukščių) patelių pavadinimai, padaryti iš daiktavardžių, žyminčių patinus ir kartu einančių bendraisiais rūšies vardais, pvz.:

āsilė „asilių patelė, asilienė“ (:*āsilas*), *briedė* (:*briedis*), *kalakūtė* (:*kalakūtas*), *šėrnė* (:*šėrnas*), *šėškė* (:*šėškas*), *zuikė* (:*zuikis*)¹².

Galūnę -ė dar turi pora daiktavardžių, atsiradusių iš skaitvardžių: *dvytikė* „dvylikta valanda“ (:*dvylika*), *vienuolikė* „vienuolikos sportininkų (ppr. futbolininkų) komanda“ (:*vienuolika*).

Galūnės -ius vediniai

Šią galūnę turi daugiau kaip 5% galūnių darybos daiktavardžių. Priešingai visoms kitoms dariosioms daiktavardžių galūnėms, ji yra davusi kur kas daugiau vedinių iš vardažodžių negu iš veiksmažodžių. Maždaug du trečdaliai šios galūnės daiktavardžių yra padaryti vien iš daiktavardžių, o likusioji dalis — iš veiksmažodžių ir būdvardžių. Visi vediniai yra tvirtagalės ar trumpinės priegaidės. Be to, kada jie daromi iš triskiemenių žodžių (tokių kiek daugiau būna iš daiktavardžių), visada kirčiuoja antrąjį skiemenį, todėl nuo pamatinių žodžių gali skirtis ne tik priegaide, bet ir kirčio vieta; plg. *motėrius* „svetimoteris, mergišius“ (:*móteris*).

Iš daiktavardžių padarytieji galūnės -ius vediniai beveik visi žymi asmenis. Pirmiausia čia minėtini profesiniai asmenų pavadinimai pagal jų verslo objektą (daiktą, kurį tie asmenys gamina, parduoda ir t. t.), pvz.:

baldžius „baldų dirbėjas“ (:*baldai*), *degūčius* „kas dega degutą, juo verčiasi, degutininkas“ (:*degūtas*), *duōnius,-ė* „duonos kepėjas, duonkepys“ (:*dūona*), *gelėžius* „geležies pardavėjas; kalvis“ (:*geležis*), *katilius* „katilų dirbėjas, taisytojas ar pardavėjas“ (:*kātilas*), *kluūpius,-ė* „klumpių dirbėjas, klumpininkas“ (:*klūmpė*), *knųgius,-ė* „knygų pardavėjas, taisytojas ar bibliotekininkas“ (:*knygà*), *krōsnius* „krosnininkas“ (:*krōsnis*), *laūgius* „kas langus dirba, įstato“ (:*lāngas*), *milčius* „kas miltais prekiauja“ (:*miltai*), *muūlius,-ė* „muilininkas, muiladarys“ (:*muūlas*), *pakūlius,-ė* „pakulų pirklys“ (:*pākulos*), *rėčius* „rėčių dirbėjas, rėtininkas“ (:*rėtis*), *silkius* „silkių pardavinėtojas“ (:*silkė*), *skiēčius* „skietų dirbėjas, skietadirbys“ (:*skiētas*), *stālius* „baldų dirbėjas“ (:*stālas*), *stiklius* „lango stiklų dėjėjas“ (:*stīklas*), *stōgius* „stogadengys“ (:*stōgas*), *šauūkščius* „šaukščių dirbėjas, pardavėjas“ (:*šauūkštas*)¹³.

¹² Kitas dalykas yra tokie dažni lietuvių kalboje dviejų giminių daiktavardžiai, kaip *driskius,-ė*, *jūodis,-ė*, *lėnkas,-ė*, *pirmininkas,-ė*, *plaukikas,-ė*, *surūgėlis,-ė*, *šunuođėgis,-ė* ir pan. Čia su galūne -ė sudaromos įprastinės moteriškosios giminės formos (šalia atitinkamų vyriškųjų), todėl tokius pavyzdžius, kada kalbama apie žodžių darybą su galūne -ė, reikia palikti nuošalyje.

¹³ Daug šios grupės žodžių šiandien jau yra nustoję savo aktualumo arba ir visai pamiršti, nes seniai nebėra jais vadintų amatininkų ar prekyautojų. Naujų profesijų žmones vadinti tokio tipo dariniais ryškėsnio polinkio (bent literatūrinėje kalboje) nėra, todėl jų skaičius ne gausėja, o mažėja. Tai vienas iš daugelio pavyzdžių, akivaizdžiai rodančių, kaip žmonių buities, jų socialinio bei ekonominio gyvenimo pakitimai nulemia ir žodžių darybos raidą.

Į atskirą grupę galima skirti išorinės daiktavardinės ypatybės turėtojų pavadinimus, paprastai, turinčius dviejų galūnių formas ir padarytus iš daiktavardžių, žyminčių pašalinį daiktą, kuriuo kas išsitėpęs, aplipęs, aptekęs (a), į akis krintančią kūno dalį (b) arba apdarą (c), pvz.:

a) *milčius,-tė* „susimiltavęs žmogus“ (:miltai), *pelėnius,-ė* „išsipelenavęs žmogus, apskretėlis“ (:pelenai), *pluškisnius,-ė* „kas plunksnomis apsisėlęs, aplipęs“ (:plūksna), *pūkius,-ė* „kas pūkuotas“ (:pūkas), *puŗvius,-ė* „kas purvinas, nusitėpęs purvais“ (:puŗvas), *snarġlius,-ė* „kas apsisnarglėjęs, smurġlius, nevala“ (:snarġlys), *utėlius,-ė* „kas utėlėmis aptekęs, turi utėlių“ (:utėlė);

b) *ġarbānius* „kas ġarbanotais plaukais, ġarbinius, ġarbangalvis“ (:ġarbana), *iŗčius* „žmogus ilgomis iltimis“ (:iltis), *kaltūnius,-ė* „kaltūnuotas žmogus, susivėlėlis“ (:kaltūnas), *kūpŗius,-ė* „kupročius“ (:kūprā), *plaūkiskus,-ė* „kas ilgais plaukais“ (:plāukas), *rāġius* „velnias; didžturtis, buoţė“ (:rāġas);

c) *draiskālius,-ė* „apdriskėlis, skarmalius“ (:draiskalas), *klūmŗius,-ė* „kas klumpes avi“ (:klūmpė), *sermėġius,-ė* „kas vilki sermėġa; prasčiokas žmogus“ (:sermėġa), *skudūŗius,-ė* „driskius, apiplyšėlis“ (:skudūŗas).

Labai vieningos reikšmės grupę sudaro asmenų pavadinimai pagal mėġstamą valġį (jie visi turi dviejų giminių formas), pvz.:

aguōnius,-ė „kas mėġsta aguonas valgyti“ (:aguōnā), *bulŗvius,-ė* (:bulŗvė), *dėŗŗius* (dėŗŗius),-ė (:dėŗŗā), *kruōŗius,-ė* (:kruōŗos), *laŗŗnius,-ė* (:laŗŗiniaĩ), *silŗius,-ė* (:silŗė), *taūkiskus,-ė* (:taukai), *uōġius,-ė* (:uōġa).

Likusieji negausūs galūnės -ius daiktavardiniai vediniai, nors dauguma iš jų maţai skiriasi nuo jau minėtujų, yra kiek įvairesnės reikšmės, pvz.:

bėdŗius „vargŗas“ (:bėdā), *ŗlius* „smaili geleţis, paprastai, kalama į lazdos galā; landus žmogus“ (:ŗla), *iŗmiŗčius* „labai išmintingas žmogus, filosofas“ (:iŗmintis), *mėŗŗius* „ġanyklose ant seno galvijų mėŗŗo auganti samana“ (:mėŗŗlas), *pŗpŗkus,-ė* „kas mėġsta pŗpŗkė rūkyti“ (:pŗpŗkė), *tuŗčius* „turtuolis“ (:tuŗtas).

Iŗ veiksmazodŗių (paprastai, be priešdėlių) padarytieji galūnės -ius vediniai pagal reikŗmę gali bũti suskirstyti į keletā nedidelių grupių. Viena iš tokių grupių – tai asmenis žymĩ ir, paprastai, abiejų giminių galūnės turĩ veiksmazodinės ypatybės turėtojų (kartais – veikėjų) pavadinimai. Pavyzdŗiui:

a) be balsių kaitos: *dŗlius,-ė* „ġaiŗuolis, tinginys“ (:dŗlti), *pliaūnius,-ė* „pliauš-kynė, tauŗkalius“ (:pliaūnyti), *teŗlius,-ė* „teplius, derglis“ (:teŗliōti), *ŗaūnius,-ė* „tuŗciakalbis, pliauška“ (:ŗaūnyti), *ŗiėdŗčius* „molio dirbinių ŗiedėġas, keramikas“ (:ŗiėŗti);

b) su balsių kaita: *ŗnūdŗčius,-dė* „ŗnaudalius“ (:ŗnūdsti, ŗnūŗti).

Antra grupė – tai veiksmazodŗių abstraktai, pvz.:

a) su balsių kaita: *lāŗius* „biŗių lėķimas, spiečius; grūdų lėķimas vėtant“ (:lėķti), *ŗŗġius* „ŗtoka, trūkumas“ (:ŗŗġti), *vŗŗius* „virimas“ (:vŗŗti);

b) be balsių kaitos: *ġŗŗius* „ġyrimasis, pagyrimas“ (:ġŗŗti<s>), *ŗŗlius* „ŗylioġimas, ġyliavimo laikas“ (:ŗylioŗti).

Likusĩų veiksmazodinių vedinių dalis turi veiksmo rezultato reikŗmę, nors ir ne visada aiŗkiai suvokiamā, pvz.:

a) su balsių kaita: *ŗŗŗius* „ŗtatus grĩūvantis skardis“ (:ŗŗŗti), *lŗŗius* „liekana, likutis“ (:lŗŗti), *vāŗkus* „akies apvilķimas, aptraukimas“ (:vāŗķti);

b) be balsių kaitos: *dilius* „išdiles, prastas peilis, dalgis“ (:dilti), *skýrius* „kas atskirta (įstaigos ar įmonės dalis; knygos atskaida; grupė ir pan.)“ (:skirti, skýrė).

Iš būdvardžių padarytieji galūnės *-ius* daiktavardžiai nėra gausūs ir beveik visi eina būdvardinės ypatybės turėtojų — žmonių ar gyvulių — pavadinimais, pvz.:

balčius „baltas gyvulys (šuo, meitėlis, arklys)“ (:báltas), *juodčius*, *-dė* „juodas, tamsios spalvos gyvulys ar žmogus“ (:júodas), *kuřčius* „kurčias žmogus“ (:kuřcias), *kùšlius*, *-ė* „žabalas, žlibis“ (:kùšlas), *nuobodčius* „nuobodus žmogus, nuoboda“ (:nuobodùs), *paikčius*, *-ė* „paikša, kvaiša“ (:paikas), *skýščius*, *-tė* „skystas, nerimtas žmogus, karštakošis“ (:skýstas), *stalgius*, *-ė* „kas staligus, smaguris smaližius“ (:stalgùs).

Nedariųjų galūnių vediniai

Visos iki šiol aptartos daiktavardžių galūnės yra daugiau ar mažiau darios, produktyvios. Tačiau yra galūnių, kurios turi vos po keletą ar keliolika gyvų vedinių, dažnai gerokai skiriančiųsi tarpusavy darybos struktūra bei reikšme ir todėl nesudarančių nė vieno ryškesnio darybos tipo. Prie tokių galūnių priklausoma *-is* (klm. *-ies*) ir *-uo* (klm. *-ens*).

Iš žinomesnių žodžių, kurie šiandien dar yra ar galėtų būti suvokiami kaip galūnės *-is* (klm. *-ies*) vediniai, minėtini tokie moteriškosios giminės daiktavardžiai:

a) susiję su veiksmazodžiais: *grandis*, *-iės* „stora lenta, grandas“ ir *grindis* „grindų lenta“ (:grįsti), *kandis*, *-iės* (*kándis*, *-ies*) „maža peteliškė, kurios vikšrai kapoja drabužius, ėda miltus ir kt. (Tines)“ (:kąsti), *trañdys*, *-džių* „kinių varpų išesto medžio liekanos, miltai; šutrūnėjęs medis, trūnėsiai“ (:trandýti, trėndėti), *trūnys*, *-ių* „sutrūniję daiktai, jų liekanos, puvenos“ (:trūnėti), *tulžis*, *-iės* „kepenų gaminamas virškinamasis skystis; piktumas, pyktis“ (:tulžti);

b) susiję su būdvardžiais: *pliókštis*, *-ies* „nepribrendusi, plona žirnių ankštis“ (:pliókščias), *sótis*, *-ies* „sotumas“ (:sótus); daiktavardis *rimtis*, *-iės* „rimtumas, ramybė“, priklausomai nuo jo pavartojimo, vienais atvejais gali būti suvokiamas kaip galūnės *-is* (*-ies*) abstraktas iš būdvardžio *rimtas*, *-à*, kitais — kaip priesagos *-tis* abstraktas iš veiksmazodžio *rimti*.

Dar retesni ir dar labiau apsitrynusios darybos yra galūnės *-uo* (klm. *-ens*) vediniai:

dubuõ, *-eñs* „gili lėkštė, bliūdas; liemens apačios kaulai; dauba, loma, įduba“ (:dùbti, dubùs), *ruduõ*, *-eñs* „metų laikas tarp vasaros ir žiemos“ (:rùdas), *širsuõ*, *-eñs* „didelė širšė, širšinas“ (:širsė), *žymuõ*, *-eñs* „pasižymėjimo ženklas“ (:žymėti).

Likusios nepaminėtos daiktavardžių galūnės bei galūnių variantai (pvz., *-us*) dabartinėje lietuvių kalboje neturi nė vieno gyvo darinio ir visada atlieka vien tik žodžių kaitybės bei gramatinių reikšmių žymėjimo funkcijas.

Iš galūnių darybos daiktavardžių apžvalgos matyti, jog tokios rūšies vedinius labiausiai yra įprasta susikurti iš veiksmazodžių: daugiau kaip keturi penktadaliai visų galūnių darybos daiktavardžių yra veiksmazodiniai vediniai. Jie du

ar net tris kartus dažniau daromi iš veiksmažodžių, turinčių priešdėlius negu iš veiksmažodžių be priešdėlių. Tiktai mažiau daryti galūnių *-ė* ir ypač *-ius* vedinius, o taip pat visų kitų galūnių veiksmažodinės ypatybės turėtojų bei veikėjų pavadinimus labiau linkstama daryti iš veiksmažodžių be priešdėlių. Didelė dauguma daiktavardžių yra padaryta iš pirminių (visai neturinčių priesagų, plg. *augti, išlėisti*) ar mišriųjų (priesagas turinčių tik dalyje formų, plg. *baidyti, baído, baidė; išdėvėti, -dėvi, -dėvėjo*) veiksmažodžių. Tačiau kai kurie galūnių dariniai šiandien santyčiau ir su antriniais (turinčiais priesagas) veiksmažodžiais, kartais iš tikrųjų būdami aiškūs pastarųjų vediniai, plg. *iškirmos* (: *iškirmyti, -lja, -ljo* ar *iškirmėti, -ėja, -ėjo*), *priekaba* (: *prikabinti, -ina, -ino*), *saūgas* (: *saugoti, -oja, -ojo*), *zaunà* (: *zaūnyti, -ija, -ijo*), *zylhus* (: *zyltioti, -ioja, -iojo*) ir t. t.

Veiksmažodiniams galūnių vediniams pasidaryti dažnokai yra panaudojama šaknies balsių kaita, kaip pagalbinė žodžių darybos priemonė: gal arti trečdaliu vedinių (tiek su priešdėliais, tiek ir be priešdėlių) savo šaknies balsiais skiriasi nuo pamatinių veiksmažodžių. Tik veiksmažodinės ypatybės turėtojų bei veikėjų pavadinimams šaknies balsių kaita yra kur kas mažiau būdinga. Balsių (ir dvibalsių) kaita pasižymi dideliu įvairumu, pvz.: *e* : *a*, rečiau *é, i, y, o* (*sėgti* : *sagà*; *kėpti* : *kėpis*; *rėsti, reñtė* : *riñtis*; *vėmti* : *vymà*; *tvėrti* : *tvorà*); *é* : *ai, uo* (*brėžti* : *braižas, bruožas*); *a* : *o* (*màlti* : *mòlė*); *o* : *ū* (*smògti* : *smūgis*); *y* : *ai* (*dýgti* : *dai-gà*); *i* : *y, a, ai* (*kìšti* : *kýšis*; *tvìnti* : *tvānas*; *kìšti* : *kaišas*); *u* : *ū, uo* (*sùkti* : *sūkis*; *gulėti* : *guolis*); *au* : *ū, u* (*šaiūkti* : *šūkis*; *gráužti* : *grūžas*); *ei* : *ai, y* (*keisti* : *kaità*; *nulėisti* : *niūolydis*); *ie* : *ai, y* (*pašiėpti* : *pašai-pà*; *liėžti* : *lýžis*); *uo* : *ū* (*čiuožti* : *čiužis*).

Galūnių *-a, -is (-ys)* ir *-ė* veiksmažodiniai vediniai, turį priešdėlius *añt-, ĩ-, iš-, nio-, pėr-, prie-, sá-* (*sán-, sám-*), *už-* (*užuó-, užù-*), beveik be išimčių pastoviai kirčiuoja priešdėlį. Galūnės *-as* vediniai, turį minėtus priešdėlius, nors irgi yra linkę į pastovų priešdėlio kirčiavimą, tačiau dažnokai, ypač su priešdėliais *ant-, ĩ-* (*in-, im-*), *už-* (*užu-*), eina ir trečiosios kirčiuotės daiktavardžiais: jų kirtis šokinėja iš galūnės į priešdėlį. Vedinių su priešdėliais *āp-, āt-, pā-, prā-* kirtis visada ar beveik visada šokinėja iš galūnės į priešdėlį. Išimtį sudaro tiktai galūnės *-is* (be *-ys*) vediniai, kurie, lygiai kaip ir visų galūnių vediniai su šių priešdėlių variantais *apý-, ató-, pó-, pró-*, pastoviai kirčiuoja priešdėlį. Veiksmažodinių galūnių vedinių su priešdėliais, kirčiuojančių šaknį, pasitaiko tik vienas kitas pavyzdys, plg. *palýdas, pašliūža, praskiėpas, pražvālgai* ir pan.

Visų galūnių, o ypač *-is (-ys), -ius, -a*, veiksmažodiniai vediniai be priešdėlių yra linkę į tvirtagalę priegaidę. Tą polinkį aiškiai rodo tokie gana nuosekliai pasitaiką metatonijos atvejai, kaip *bėgti* : *bėgis*; *plyšti* : *plyšys, plyšį*; *stiegti* : *stiėgus*; *sprógti* : *sprogà, sprōgà*; *čiułpti* : *čiułpas*; *kulti*, *kūlė* : *kūlė* ir t. t. Vediniai, padaryti iš tvirtapradės šaknies veiksmažodžių be metatonijos, yra žymiai retesni, plg. *rāugti* : *rāugas*; *įungti* : *įungas*; *lūžti* : *lūžė*; *sopėri*, *sópa* : *sópa* ir t. t. Priešingos rūšies metatonija, t. y. tvirtagalės priegaidės keitimas tvirtaprade, kiek ryškesnė tiktai veiksmažodinės ypatybės turėtojų su galūnėmis *-a, -is* daryboje, plg. *kvėšti* : *kvėša, pliaūkšti* : *pliaūska, šiurpti* : *šiurpis* ir t. t.

Galūnių vediniai iš būdvardžių sudaro arti dviejų trečdalių visų vardažodinių darinių. Jų po truputį yra davusios visos dariosios galūnės, tačiau bent kiek gausesni yra tiktai galūnės *-is* vediniai (pusė visų būdvardinių vedinių). Balsių kaita būdvardinių vedinių daryboje nėra dažnas dalykas. Be jau anksčiau

aptartų tokių galūnės *-is* darinių, kaip *dỹdis, plõtis, gẽris*, su kitomis galūnėmis čia dar galima nurodyti daiktavardžius *gylẽ (:gilũs)* ir *sẽklius (:seklũs)*. Tarp tokių daiktavardžių nėra nė vieno naujadaro, vadinasi, dabartinėje galūnių vedinių iš būdvardžių daryboje balsių kaita, kaip pagalbine darybos priemone, nėra naudojama.

Gyva būdvardinių vedinių darybos priemone, atvirkščiai, reikia laikyti metatoniją, būdvardžių tvirtapradės priegaidės keitimą tvirtagale. Tiesa, ne visose darinių grupėse tas keitimas yra aiškiai pastebimas arba dėl menko darinių skaičiaus (pvz., su galūne *-as*), arba dėl to, kad visi ar beveik visi vediniai yra padaryti iš tvirtagalės arba trumpinės šaknies būdvardžių (pvz., su galūnėmis *-a, -ys*). Labiausiai metatonija yra būdinga galūnės *-is* abstraktams (*kárštas : kařštis* tipo) ir galūnių *-ius* (plg. *niogas : nuõgius*), *-ẽ* (plg. *jũodas : juõdẽs*) vediniams.

Vedinių iš daiktavardžių, kaip buvo matyti, yra ir toliau gali būti pasidaryta ne su visomis dariosiomis galūnėmis, o tik su *-ius* (daugiau kaip pusė visų daiktavardinių vedinių), *-ẽ* ir *-is (-ys)*¹⁴. Kai vediniai yra daromi iš tvirtapradės šaknies daiktavardžių, čia taip pat yra linkstama naudotis metatonija, kaip šalutine darybos priemone. Ypač nuosekliai metatonija taikoma galūnės *-ius* vediniams (plg. *pũodas : puõdžius* ir t. t.), tačiau ji yra galima ir kitų galūnių dariniuose (plg. *lãngas : lañgẽ; rytai, rýtus : rytỹs, rýti* ir t. t.). Kitokios rūšies metatonijos — tvirtagalės priegaidės keitimo tvirtaprade — yra tik vienas pavyzdys: *vĩlkas : vĩlkẽ* (šiaip jau gyvulių patelių pavadinimai išlaiko patinų pavadinimų šaknies priegaidę, plg. *ẽlnias : ẽlnẽ, šẽškas : šẽškẽ*).

ФЛЕКТИВНОЕ СЛОВООБРАЗОВАНИЕ ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В СОВРЕМЕННОМ ЛИТОВСКОМ ЯЗЫКЕ

В. УРБУТИС

Резюме

Флективное словообразование, под которым здесь подразумевается образование новых слов при помощи окончаний (ср. *apžĩurà* „осмотр“ : *apžĩurẽti* „осмотреть“, *krõsnius* „печник“ : *krõsnis* „печь, печка“), является одним из основных способов образования имен существительных в современном литовском языке. Среди морфологических способов образования имен существительных данный способ по своей продуктивности стоит на втором месте, уступая только суффиксальному словообразованию. К наиболее продуктивным окончаниям относятся *-a* (посредством которого образовано приблизительно $\frac{2}{5}$ общего числа имен существительных флективного обра-

¹⁴ Be to, yra žinoma keletas siaurai vartojamų dialektizmų, kurie iš daiktavardžių yra padaryti su galūne *-a*, pvz.: *ãlksna (alksnà)* „alksnynas“ (: *alksnis*), *kãrkla* „karklynė“ (: *kařklas*); plg. ir jau minėtą šios galūnės varianto *-ia* tarminį vedinį *varçia* „vartų štulpas“ (: *vařtai*).

зования), *-is* (почти $\frac{1}{4}$ общего числа) и *-as* (почти $\frac{1}{5}$ общего числа). Большинство образований (свыше $\frac{4}{5}$) — это девербативы, обозначающие чаще всего результат действия или само действие. При флективном словообразовании имен существительных нередко используются, как вспомогательные словообразовательные средства, чередование гласных, метатония и изменение места ударения.
